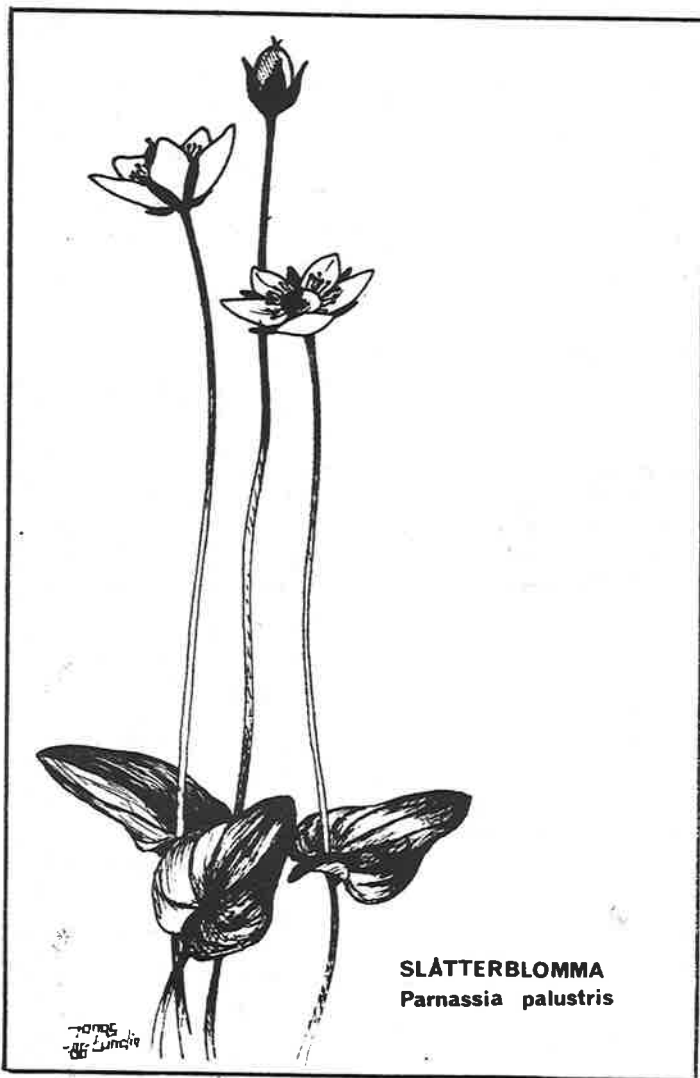

VÄXTER

I HÄLSINGLAND OCH GÄSTRIKLAND

SLÄTTERBLOMMA
Parnassia palustris

Nr 3
1986
Ärg. 4

NR 3 1986 ARG 4

Växter i Hälsingland och Gästrikland ges ut av Gävleborgs Botaniska Sällskap (GABS), lokalförening av Svenska Botaniska Föreningen (SBF). Tidsskriften utkommer med tre nummer årligen (vinter, vår och höst) och distribueras till medlemmar i GABS.

Man blir medlem i GABS genom att betala in årsavgiften på GABS postgiro-konto 575811-5. Årsavgiften för 1986 är 50 kr (varav 5 kr är medlemsavgift i SBF) för de som tidigare inte är medlemmar i SBF respektive 45 kr för de som redan är medlemmar i SBF (till exempel genom prenumeration på Svensk Botanisk Tidskrift, SBT).

Prenumeration på SBT beställes genom Forskningsrådets Förlagstjänst, Box 6710, 113 85 Stockholm, postgiro 181900-2. SBT utkommer sex gånger årligen och omfattar ca 380 sidor. Prenumerationsavgiften för 1986 är 125 kr.

Önskemål och bidrag i alla tänkbara (och otänkbara) former för kommande nummer av Växter i Hälsingland och Gästrikland mottages tacksamt av redaktionen, som består av:

Rosa Wallgren, Källparksgatan 2, 754 32 Uppsala, 018/11 04 29
Bengt Stridh, Våktargatan 18A nb, 754 22 Uppsala, 018/13 38 89
Mats Carlsson, Erling Skjalgssonsgate 30, 0267 Oslo 2, Norge.

GABS styrelse 1986

Ordf	Anders Delin Lundnäs 820 10 Arbrå 0278/400 57	Övriga	Stefan Olander Box 225 820 03 Viksjöfors 0271/180 39
V Ordf	Peter Ståhl Fleminggatan 31E 802 21 Gävle 026/11 35 02		Barbro Risberg Bågmarksgatan 44 813 00 Hofors 0290/277 81
Sekr	Ulf Swahn S Kopperslagarg 13B 802 21 Gävle 026/10 35 86		Ake Agren Ringvägen 9E 826 00 Söderhamn 0270/105 03
Kassör	Bengt Stridh adress enligt ovan	Suppl	Mats Carlsson adress enligt ovan Jan Hedman Sävsparvsvägen 5A 778 00 Norberg 0223/208 82

GABS bildades i Gävle den 7 februari 1982. Sällskapetets syften är

1. Att sammanföra människor, som är intresserade av botanik i allmänhet eller någon av botanikens många specialgrenar, och verka för spridandet av kunskaper inom dessa områden.
2. Att utforska floran i Gävleborgs län.
3. Att verka för skydd och vård av hotade växter och växtsamhällen i länet.

I Hälsingland bedrivs projektet "Hälsinglands flora" med Anders Delin som ledare och Peter Ståhl som handhavare av atlas-rutor. I Gästrikland pågår projektet "Hotade och sällsynta växter i Gävle kommun" med Ulf Swahn och Peter Ståhl som ledare.

GABS har 203 medlemmar (1986-09-09).

Omslagsbild JONAS LUNDIN, Gävle.

Uppsala den 11/9 1986

Go' kväll i stugan!

Hösten är kommen och vi med den. Blomsäsongen är nu i nedan och det har blivit dags att tänka över vad du sett för något i sommar och rapportera dina observationer till GÄBS. Som vi brukar säga: "Varför vänta till i morgon med vad du kan rapportera redan idag?".

Sommaren har inneburit många GÄBS-aktiviteter, om några kan du läsa i detta nummer. Tyvärr har rapporten från inventerarträffen på Bollnäs finnskog flutit bort, i vart fall har den inte flutit in till redaktionen (ännu). För den ressuren finns läsning både från London och Härjedalen. Eller kanske har längtat efter att få se *Carex pallens*, här får du välbehövlig hjälp av GÄBS hövding.

Vi i redaktionen ser gärna att ändå fler GÄBSare fattar mod och skriver om trevliga botaniska upplevelser, exempelvis om "Vilka mossor och lavar jag fann på en gammal Ford Anglia bakom Sven i Svängens lada" eller annat fritt valt ämne.

Med hopp om en vacker höst från
Bengt, Rosa och Mats

Innehåll

- s 4 Det gick bara uppåt...sommarmötet i Hofors-Torsåker
- s 17 Rapport från ett besök i Linnean Society... London
- s 20 Svenska Botaniska Föreningens botanikdagar i Skåne
- s 26 Projekt Härjedalens flora
- s 32 Sötgräset... reaktion på kalhuggning...
- s 40 Inventerararmötet i Ytterhogdal
- s 45 Hornslandet - en inventering
- s 48 Guckusko i Ovanåker
- s 50 Granbräken funnen i Färila
- s 53 Finns *Carex pallens* i Gästrikland och Hälsingland?
- s 55 Höstmöte
- s 56 Kalendarium

Finns det något bortom bergen?

DET GICK BARA UPPÅT FÖR GÄBS
PÅ SOMMARMÖTET I HOFORS-TORSÅKER

1986 års sommarmöte gick i bergsbestigningens tecken. Efter ett par dagar var hela gruppen så präglad av detta, att vi faktiskt besteg ett och annat berg i förbifarten bara för att det låg i vägen. Det lönar sig alltid att bestiga berg. Ju jänkligare desto bättre. Jag kommer till detaljerna senare. Våra anförare var två bergspumor vid namn Barbro och Lennart Risberg. De hade legat på träningsläger i Ryssland strax innan (Tien Shan och Sibirien) och syrsatt blodet, jagat väck mjölksyran och höjt kapaciteten på hjärta och lungor. Resultatet blev därefter: Med språng raklång rakt upp med bibehållen puls i vila. Vi andra hade inte varit i Ryssland.

Pumorna hade alltid krafter över både kvällar och dagar, och jagade oss med deltagarlistor och fasta tider, och matade oss med kaffe och sockerkaka och pressade gräs och starrar och inventeringsmetodik och många många fina och minnesvärda bilder. Det tyckte vi om, mådde bra av och blev inspirerade av.

Deltagarantalet växlade mellan 15 - 22 pers; som vanligt med angenämt varierade specialintressen och fobier. I år var det t ex ont om flickor. Eftersom jag är flicka vill jag genast berätta att det är mycket roligare att vara med (vilda) pojkar i skogen och kolla på vilda växter än att vara hemma och vattna krukväxterna.

Klädsel, packning, matsäck, bra på fötterna, floran åtkomlig, luppen kring halsen och plastpåsar, kameror och ett grönt Granny Smith i fickan. Jösses flickor, det är så man darrar som en travhäst före loppet. Det är ett stort nöje att lära av varandras diversetrix för att bli

smartare och smartare när det gäller utrustningens tulipanaros, dvs att ha händerna fria samtidigt som man har allting till hands. Inte får man vara blöt heller. Det var fjällväder alla dagar. Vi bodde i Fjällstugan med en vidunderlig utsikt över Hofors, som låg och glimmade som ett San Fransisco nedanför IK Sports örnnäste. Berget hette Tjäderberget. Där bodde dubbeltrast (nej, jag hörde den inte sjunga), tjäderhonor åt grus på vägen och en älg med cykelstyre-horn ställde ut sig på hygget en morgon när vår bilkaravan passerade.

I år hade vi gäster med oss både från Gotland och Dalarna. Gästerna gav vidare perspektiv och extra dimensioner till våra rön och iakttagelser. Från Gotlands floraprojekt kom Gun Ingmansson och Stellan Hedgren (4 dagar) och från Dalarnas florainventeringar kom Jan-Olov Hermansson och Lars Nordin, (1 dag).

Nu börjar väl någon undra när jag ska börja med dag-för-dag-redovisningen av besökta platser och iakttagna arter. Då hänvisar jag till medlemsbladen nummer 1 och 2, 1986 där Barbro berättar om både orter och arter så att även kräsna botaniker får sitt lystmäte samt till Gunnar A;s måndagsberättelse samt till Kalla Fakta på slutet.

Det blir en hel del resonerande och filosoferande vid våra möten i botanikens namn. En trogen linnelärjunge söker alltid de stora samband som måste finnas mellan minsta kryp och ofantliga solar. Sålunda dryftade vi lika intresserat frågor rörande ormbunkars spridning som de eviga frågorna om avverkade skogar, försurade vatten och allsköns annan accelererad och avancerad odläggelse av arter och växtplatser och spridningsmöjligheter. Det där med ormbunkar och sporer började redan på måndagen.

Mjöl-komlor!

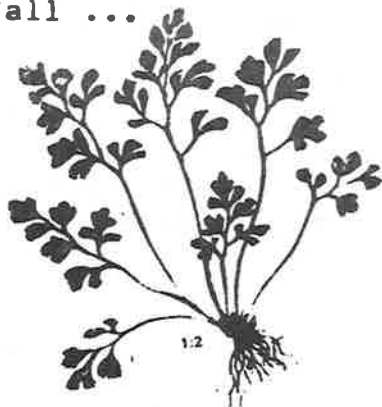
Då hittade någon bruna prickar på undersidan av örnbräkenblad. Alla vet ju att bruna prickar på undersidan av ormbunksblad är deras sporer. Fast inte de här prickarna och inte på örnbräken. För man ser ju aldrig sporer på örnbräken. HAR NÅGON SETT DET? Det är en fråga från sommarmötet till medlemmarna. Upplýsingar blir säkert belönade av redaktionen eller styrelsen. Tills vidare måste vi nu tro att örnbräken övergått till att klona sig fram genom tid och rum. Vidare vet vi (gm Ove Lennström) att de bruna prickarna var en kärnsvamp, *Cryptomyxa pteridis*. På torsdagen fann vi granar med barr i lysande orange. Det var rostsvampen *Chrysomyxa voronini* (mjöl-komlor). Som trogen Linnelärjunge läser jag i DN 7 sept om medicinen cyclosporin, framställd av en liten svamp som växer på norska Hardangervidda. Den har kraftigt fått ner antalet avstötningar bland patienter med nytt hjärta.

Invandring av ormbunkar på nya platser är värt att ha ögonen öppna för. Sporer finns ständigt överallt i luftlagren. Det är mest en tidsfråga innan ormbunkssporer (och svampsporer) går in för landning på ställen där de aldrig funnits förut. Det säger sig självt att det är stort svinn mellan landade sporer och uppväxta exemplar; en avgrund av svinn, men i alla fall ...

Örnbräken?

Murruta
*Asplenium
ruta-muraria*

Sporen överallt?

Röda trådar i naturen

Som ett tema genom hela veckan löpte naturvårdens röda tråd. Till de eviga frågorna fick vi höra några aktuella svar. Lennart R berättade och illustrerade med bilder och vid exkursioner både bra och dåliga exempel på naturvårdshänsyn. Vi lärde oss bl a

a - det är väl använd tid som man lägger på att skapa bra kontakter och bra förhandlingsklimat med markägare

b - den generella naturvården kräver inga specialinsatser, men det kan vara motigt innan medvetandet väckts på alla nivåer i skogsbruket ända ner till skogsmaskinentreprenören. Vaddå för medvetande? Jo, att spara, alltid spara en mångfald av biotoper som t ex finns nämnda i 21§ skogsvårdslagen: bäckraviner, branter, sumpskogar, myrholmar etc. Det ska sparas varje gång avverkning sker. Man behöver inte ens tänka eller se efter om där växer något (eller bor någon). Det ska bara sparas. Enkelt.

c - den speciella naturvårdshänsynen till hotade arter och/eller biotoper kan kräva specialinsatser från botaniker eller ornitologer om inte markägaren själv har tillgång till sådan sakkunskap.

d - att häftena Faunavård i skogsbruket och Floravård i skogsbruket är mycket användbara i praktiskt naturvårdsjobb, särskilt tillsammans med enkla budskap och tydliga konkreta exempel.

e - att metoderna för skydd och vård av naturen är fridlysning, naturreservat, domänreservat (obs saknar lagligt skydd), skogsvårdslagens tillämpning, samt upplysning, utbildning och samverkan. Det säkraste skyddet för alla arter är kunniga markägare som känner till och känner för ekologiska sammanhang. Samma gäller för dem

som representerar markägaren.

f - att alla vi som intresserar oss för växter och djur alltid har någon tidpunkt i livet då vi menar att det kan vara vår tur att göra en insats för den natur som ger oss så mycket. På så sätt undviker vi inte precis elände, men vi kan i alla fall mota en hel del onödigt elände i naturen.

Det är viktigt att hjälpa och stötta och rådgöra med varandra (att ha kompisar i eländet); det vet alla som varit ner i den gropen.

g - att i t ex Kopparbergs län och även i Sörmland och Värmland finns många bra resultat och initiativ som vi kanske skulle tillgodogöra oss.

Då Lennart talat färdigt sa en deltagare långsamt; "Jag vet inte vad, och det du säger är förmodligen bra, men man blir så trött av allt det här". Det kom från en deltagare som slitit hårt med de eviga frågorna.

Det är viktigt att turas om och hjälpas åt. Då får alla lov att vara trötta någon gång, men inte alla samtidigt.

När vi nästa dag färdades till fots genom de groteska korridorer som bildades av uppslitna stubbar i makaber väntan på transport till flisstuggen, da var det helt sikkert att jeg traengde till en rejäl dos cyclosporin frå Hardangervidda, för då fick jag avstöttningsproblem med hjärtat. Det ryktades på sommarmötet att stubbrytningen börjat ta fart igen. Är det så? Har flistuggarna blivit fler? större? hungrigare?

"Hur ordna det så att alltmera av livet man vårdar, hur skydda vår arvdel av rymderns flygande gårdar"

Harry Martinson ANIARA, 54:e Sången.

Måndag 21/7 -86

Fjällstugan - ett egendomligt namn på en stuga i Gästrikland. Men efter att ha åkt på en smal grusväg ett par kilometer upp på ett berg, och sett utsikten från stugan förstår man att det ligger något i namnet.

Efter kaffe och en kort presentation av dagens område var det dags att ta på ryggsäcken och starta dagens tur. Vi gick från Fjällstugan efter Gästrikleden till en liten myr. På vägen dit stannade vi och tittade på bl.a. knärot (*Goodyera repens*).

Väl framme vid myren delade vi upp oss i två grupper. En för de som ville ha en närmare presentation av myrens växter. Den andra gruppen strövade omkring mera fritt.

När botaniskt intresserade kommer ut på en myr, så blir det prat om olika starrarter, så även nu. Bland de arter vi tittade på kan nämnas sumpstarr, dystarr, strängstarr och knagglestarr (*Carex magellanica*, *Carex limosa*, *Carex chordorrhiza* och *Carex flava*). Gräsen kom också med på ett hörn när brunrör (*Calamagrostis purpurea*) med sina gula ståndarknappar studerades.

Några små mårar tittade vi också på, sumpmåran (*Galium uliginosum*) som har blad med udd och vattenmåran (*Galium palustre*) utan bladudd.

Vi fortsatte sedan efter Gästrikleden till en liten sjö där vi åt den medhavda matsäcken. Efter en halvtimme fortsatte vandringen till nästa mål, ett hygge, där vi ställde ifrån oss ryggsäckarna och tittade ut över ett stort kalhygge med djupa fåror efter plöjning och dikning. Den första växt som studerades var en korsört med korta, gröna ytterholkfjäll. Med hjälp av floran bestämdes den till bergkorsört (*Senecio sylvaticus*). Ett hundratal meter ut på hygget fanns dagens trevligaste växt - svedjenävan (*Geranium bohemicum*). De flesta var överblommade men efter lite letande hittades ett par plantor med vackra blå blommor. På samma plats fanns även åkermyntha (*Mentha arvensis*) och skogsstjärnblomma (*Stellaria longifolia*).

Nästa anhalt var en liten myr där Anders Delin visade hur man skiljer på repestarr (*Carex loliacea*) och spädstarr (*Carex disperma*) när fruktgömmen saknas. Om man drar ett strå av spädstarren mot läppen känner man att den är sträv längst upp, medan repestarren är helt slät. På hemvägen stannade vi till och tittade på grönstarren (*Carex demissa*) som växte vid vägkanten. Grönstarr är mycket lik knagglestarr, som vi sett tidigare på dagen, men den har ett mycket karakteristiskt honax långt ner på strået.

Gunnar Andersson

En helt vanlig tisdag

En dag var vi så trötta och törstiga efter orienteringarna i Jädraåns raviner (jäder betyder brant) att vi efter fullgjort värv liksom bara sjönk ner i vilställningar i det fula hygget kring ravinen, utan att bry oss. Där fanns piprör, högt, kraftigt, allomfattande. GÄBS-gruppen röjdes endast av något strå som vajade felaktigt. Plötsligt flög ett av de stora obetvingliga lokomotivskratten upp och ut över piprörens eländiga prärie. Efter natt kommer dag, efter trött kommer pigg. Detta hände sig en helt vanlig tisdag precis på gränsen mellan Ockelbo och Sandviken. Vi hade lyckats lokalisera växtplatsen för glesgröe och lärt oss skilja den från häslebrodd. När båda gräsen är i överblommat och utnött tillstånd är det inte självklart vilket som är vilket.

Efter en stunds snokande uppströms, fann vi i busk-skuggan även fräscha exemplar av eleganta, lätt båg-böjda *Poa remota* = Storgroë = Glesgroë: "ej sällan manshög men vek, ljusgrön; vipa stor, mkt gles. - Fuktig skogsmark."

Visst är det lärorikt, och ibland gripande att se hur växter kan lyckas få till ett liv lite grann som det faller sig. Men det är ändå i sin optimala miljö som en art talar tydligast om sina villkor och blir allra vackrast. Varje dag hade Barbro sådant i beredskap åt oss. Tacka för att inläring av arter blir både lustfyllt och effektivt när man får mata in sådana typ-exemplar i hjärnskrynklor.

"där mänskan från glanshård teknik och från rymdernas
klara
och stirrande natt hos den levande grönskan kan vara."
54:e Sängen

Skönhetssalongen

- MYSKILÅRA** i uppförsbrant rikligt slingrad
Galium Triflorum kring mossiga stenar i lagom granskugga.
- DVÄRGHÄXÖRT & SKOGSSTJÄRNBLOMMA** uppklattrade i en miniatyrträdgård på kullfallen mossig trädstam över porlande bäck i ormbunksskog. Ljuset som fångades upp i späda blad. Den japanskt sköna självklarheten hos det mycket gamla (stammen) och det mycket späda (örterna).
- SKOGSBRÄSMA & KÄLLARV** planterad i bukett längst in i själva källflödet högt upp i Solberga domänreservat, just där själva porlet rann upp ur marken, med en fin liten stubbe i fonden och läcker källarv kring kanterna.
- VIPPÄRT** o, du ärtiga vippekjolsbuske; i knähöjd gonar du dig i sol och trygghet på gamla, gamla berg med kalkgodis åt dina rosa blommande pussmunnar i maj. Mmmmmmmmm.
 Hofors-Torsåkers egen specialblomma säger Barbro.
- ORMBUNSRÄVINEN** den gröna, den fuktiga, den artrika
m SOMMARLÅNKE ormbunksskogen en regnig dag.
MISSNE & KABBELEKA Plötsligt vidgar sig vattnet. Jag tror det är alla ormbunksarter, den glänsande missnen, det sällsamma grönljuset som förflyttar oss till regnskog, till karbontid, får oss att minnas med en äldre hjärnslinga.
vatten Ingen förblir oberörd därav.
- SPRINGKORN & KNÄROT** blommande på hållhyllor i brösthöjd i mild sol i branten på Kungsberget. Den nätta prydligheten, den kamera vänliga framtoningen

Salix-komplexet

Vi besökte ofärfärat både Aniara-miljöer och artrika miljöer. Långnäs sligtipp är en Aniara.

Krattens f d masugn och gamla jordbruk är en artrik gammaldags miljö. Överallt finns Salix.

Salix-komplexet finns såväl utvärtes i form av buskar som invärtes i form av skälvnningar i botanikerna.

Jag ska nu ganska detaljerat gå igenom en del av Salix-komplexet därför att jag gillar det.

Vid Salix-examinering gäller följande: Hela Busken och Hylander, Kniven och Luppen och därmed basta.

Det började redan på onsdagskvällen med att jag och Mats G (ynglingen) släpat med oss några Salix ssp-kvistar från rut-inventeringarna vid Kratten. Vad skulle det vara bra för när det fanns både getvämpling och gullklöver och tvåblad och toppklockor med klockor ända ner till fotknölarna och en massa halvtama Sedum-arter att välja på? Jo, det är en del av Salix-komplexet att bete sig så. Mats trodde att man kunde examinera Salix med normala insatser, medan jag som gammal erfaren hona väste åt honom att passa dig du bara, nu är du mogen för mandomprovet.

Anders D hörde blodet ropa under sälgarna och inträdde i debatten beväpnad med Hylander och Kniven. Striden stod mellan "tätt ludna årsskott och knoppar" eller "kala el möjl svagt finludna årsskott och knoppar". Mats konstaterade att samtliga kvistar var tätt finludna, och hur kunde man veta att det var ett årsskott när vi själva var i Fjällstugan och busken stod kvar borta vid Kratten. Vid studium av bladen duger däremot inte årsskott. Då ska det vara 2-3 åriga kvistar på utvuxna pålitliga exemplar. Bladen är viktiga enl. Hylander. För säkerhet i bestämningen krävs stundom blommande ex av både hane och hona, såväl på våren som i frukt senare på året (av honan alltså, här är det säkrast att vara tydlig).

Du dansar bleka ungdom, då Pan spelar upp lite mer sataniska låtar på sin sälgpipa. Det här var annat än gullklöver det.

Svagt finludna, tämligen avlövade, med dålig frukt-sättning men med tydliga nerver på både fram- och baksida, knoppade vi småningom in till oroliga drömmar i våra medhavda sovpåsar.

På fredag var det full fart igen i Salix-eldoradot på sligtippen. Nu, anamma!

Först vilade vi upp oss med en obs på knytling ty dylikt hade ynglingen aldrig sett. Knytling kan bara vara knytling.

Man lär sig att bli tacksam för de små glädjeämnena också. Små gulgröna glädjeämnen som ligger som utspilld skrynklig giftgrön målarfärg mot den svarta sligmullen.

Sen blev det Salix triandra och Salix pentandra och Salix purpurea och Salix myrsinifolia, som förut hette nigricans, och Salix caprea och så småningom Salix daphnoides.

Nu är det så att mandelpilarna vid sligtippen kärleksfullt trasslat in sig ända nerifrån rötterna med andra och mer vulgära Salix-arter. Anders Delin var igång med Kniven, Mats höll i sig i Hylander, flera människor läste högt och desperat ur olika floror, Roland försökte nödtorftigt bevara ett vetenskapligt lugn, åter andra slet blad efter blad från kvistar av olika ålder.

Jolster
Salix
pentandra

Salix purpurea
helbräddad
Rödvide
Eket sägal

Alla hade en släng av salix-dille, och solen gassade mellan två åskmoln så man trodde man hade både solsting och ozondarrningar. Just då anlände Arbetarbladets journalist. Ja, du gode tid!

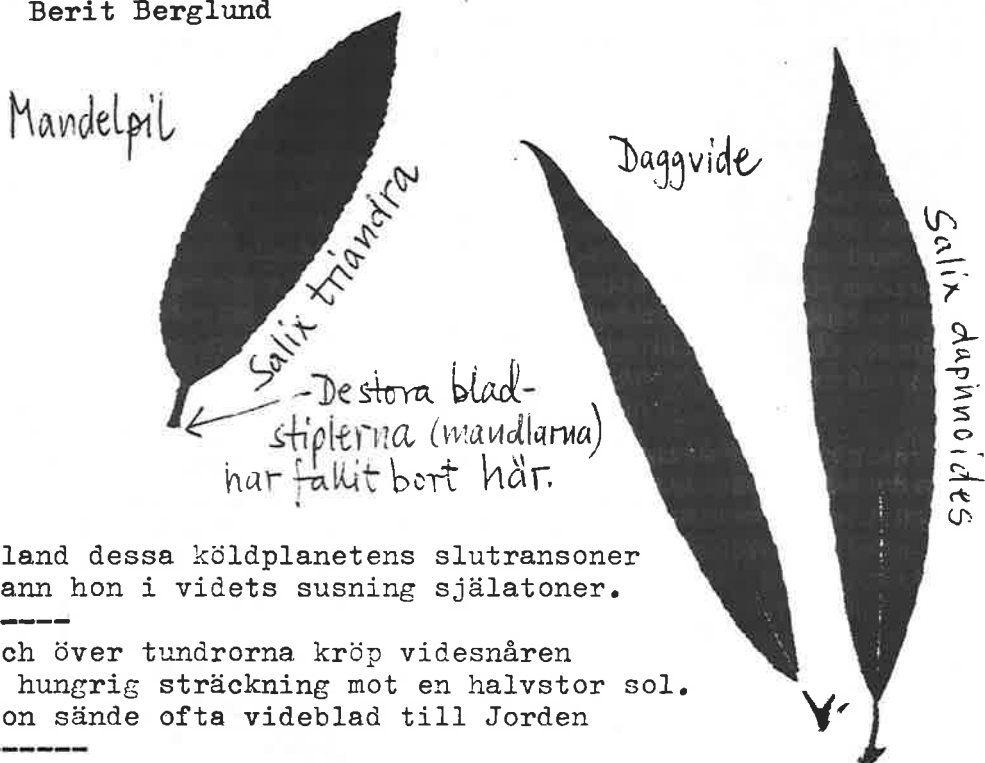
I alla fall står det så här i tidningen dagen efter:

Botanisterna var fortfarande annars har svårt att konkurrera med andra växter. fulla av entusiasm och synade kurrera med andra växter. blad efter blad med hjälp av Här finns flera arter av vide, ögon, lupp och flora. bl a den sällsynta mandelpilen.

I slighögarnas fattiga jord-
mån trivs tydligen arter som

Några Salix-blad får bilda tack och slutvinjett för sommarmötet 1986.

Berit Berglund

Bland dessa köldplanetens slutransoner fann hon i videts susning själatoner.

och över tundrorna kröp videsnåren i hungrig sträckning mot en halvstor sol. Hon sände ofta videblad till Jorden

Aniara 40:e Sängen (Rymdmatrosens berättelse).

Kalla Fakta

15

FAKTABLAD (nya för trakten, ändrade, sällsynta
eller ej tidigare nämnda)

- Ny Getväppling, *Anthyllis vulneraria*, Kratten 23/7
- Känd Gullklöver, *Trifolium aureum*, - " -
- Ny Vårstarr, *Carex caryophylla*, - " -
- Ny Etternässla, *Urtica urens*, - " -
- Ny Liten fetknopp, *Sedum anuum*, - " -
- Ny Ängsgentiana, *Gentianella amarella*, Körberget 25/7
- Ny Fältgentiana, *Gentianella campestris*, - " -
- Trol Hällebräcka, *Saxifraga osloensis*, Söderåsen 23/7
- Ny Småsilesår, *Drosera intermedia*, Kratten 23/7
- Känd Glesgröe, *Poa remota*, Ockelbo Jädraån 22/7
- Känd Backskafting, *Brachypodium pinnatum*, Söderåsen 23/7
Frasar på ett särskilt sätt mot
stövelskaften, s k skaftingfras.
- Ny Fågelstarr, *Carex ornithopoda*, Söderåsen 23/7
När Anders Delin berrar blicken i
en vanlig menlös tuva med kruståtel
och örnbräken, då börjar det växa
fågelstarr där. Det är nu vetenskap-
ligt bevisat.
- Nix Stor låsbräken, sökt Söderåsen 23/7
- Nix Guckusko, efterlängtd och efterlyst
- Nix Majviva, efterlängtd och efterlyst
- Känd Sårläka, *Sanicula europaea*, Körberget 25/7 bl a
- " Brudsporre, *Gymnadenia conopsea*, - " -
- " Purpurknipprot, *Epipactis atrorubens*, - " -
- " Skogsknipprot, *Epipactis helleborine*, - " -
- Ny Odört, *Conium maculatum*, Finnåsens ruderat 24/7
Flera jätteexemplar som Anders D kunde
stå rak under. De vajade som palmer över
Sokrates (har jag så när sagt).

Kalla fakta (forts.)

- Bekr Daggvide, *Salix daphnoides*, Långnäs sligtipp 25/7
- 1 ex Ny hybr Ängssvingel/Eng räjgräs, *Festulolium loliaceum*
s k Rajsvingel, *F pratensis* x *L perenne*
, Vingesbackevägen 25/7 ?
- Känd Trampgröe, *Poa supina*, Muntebo 24/7. Finns säkert
men troligen nedvisnad. Vi lurade oss
på vitgröe hela tiden och fick ta be-
täckning i bilarna p g a åska och häll-
regn.
- Känd Ludd-veronika, *Veronica opaca*, Nyhytte gård
- Ny Glans-veronika, *Veronica polita*, Finnåsen 24/7
- Känd Trädgårds-veronika, *Veronica persica*, - " -
- Ändr Rosendunört, *Epilobium hirsutum*, Kratten 23/7
200 ex för 3 år sen
20-tal ex år 1985
1 ex (!) år 1986
- + Ändr Slokstarr, *Carex pseudocyperus*, Lissjön 24/7
1985 något enda ex
1986 5 - 7 kraftiga tuvor
- Känd Murruta, *Asplenium ruta-muraria*, Körbergets kalkbr
25/7
- Känd Svinrot, *Scorzonera humilis*, Muntebo 25/7
(Kornfibbla) Växer med liljekonvaljeblad som
camouflageväxt. Rena fixeringsbilden.
Ej blommande då.
- Ny Klöversyra, *Oxalis fontana*, Ockelbo 22/7
Jordhögar vid bron över Jädraån

Rapport från ett besök i Linnean Societys högkvarter
i Burlington House i London.

När jag i sällskap med maka Karin och dotter Ulla i april i år besökte vår yngsta dotter Lena i London, hade jag uttalat ett önskemål att få besöka Linneainstitutionen där.

Lena, som efter ett år i London suveränt behärskade det engelska språket, ringde till institutionen och framlade vårt önskemål om ett besök. Då det just denna vecka pågick ett symposium där med ett par hundra deltagare från världens alla hörn, så hälsades vi välkommen mellan kl. 10 och 12 på fredagen, då sammankomsten skulle avslutas under torsdagen.

Så begav vi oss denna vackra fredagsmorgon från Cromwell Crescent, där Lena hade sin lilla lägenhet, till tunnelbanestationen Earl's Court vid Earl's Court Road och åkte underground, detta förträffliga underjordiska färdmedel, till den station som låg närmast Piccadilly Circus. Denna lilla öppning eller torg i storstadens centrum påminde om Stureplan i Stockholm.

Här, där många gator möts och trafiken är rent otroligt tät men ändå flyter lugnt och sansat omkring Albert Gilberts Eros staty mitt på torget, påstås det att om man står tillräckligt länge och väntar, kommer alltid någon människa man känner och passerar. Detta inträffade dock aldrig för mig, fast jag stod där åtskilligt under denna veckas dagar, medan damerna snurrade runt i de många exklusiva affärerna runt omkring. Det lär för övrigt en gång ha funnits en skylt med uppgift om att här låg världens centrum.

Vi gick ett stycke från torget efter gatan, som heter Piccadilly, och stod snart framför den väldiga byggnaden Burlington House vilken inrymde flera naturvetenskapliga institutioner. Strax till vänster innanför porten låg Linnean Society och lutad mot en av de väldiga pelarna vid flygelingången stod en uteliggare med en pappmugg fylld med kaffe i händerna och undrade om vi ville fotografera honom i denna

lärda miljö. Då det inte var meningen att göra något reportage om uteliggarnas situation i London, gick vi vidare och tryckte på signalknappen intill den väldiga ingångsdörren av ek.

En vänlig dam kom och öppnade och tog oss med en trappa upp till ett ganska rymligt bibliotek, och där blev vi uppmanade att själva se oss omkring. Runt väggarna fanns väldiga gallerförsedda bokhyllor till brädden fyllda med naturvetenskapliga böcker. På golvet stod en liten vacker staty av Carl von Linné och på väggarna hängde porträtt av Sir Edward Smith, mannen som 1784 inköpte Linnés herbarium och övriga samlingar, samt ett porträtt av Linné. Två stora bord stod i rummets mitt och vid dess bortre ända ett tvärstående bord fullt med böcker och tidsskrifter från hela världen. Där upptäckte jag också till min stora glädje det svenska Linnésällskapets årsbok för 1985 - 86, som jag själv hade i bokhyllan där hemma i Hudiksvall. På ett bord låg kataloger och några mindre botaniska utgåvor, varav jag inköpte ett par och betalade med ett pund, vilket jag stoppade i den intillstående kassalådans myntspringa.

Den dam som släppte in oss, satt och arbetade i ett kontorsrum mitt för biblioteket och det var ungefär lika stort som detta och fullbelamrat med skåp bok- och pappersbuntar. Jag frågade henne genom min dotter Lena, om vi kunde få se samlingarna som kommit från Linnés Hammarby och som Smith inköpt. Hon meddelade vänligt att dessa kunde vi tyvärr inte få se, då de låg förvarade i tätt tillslutna rum med konstant temperatur och fuktighet. Det var bara om någon forskare nödvändigt måste få se något föremål som man öppnade dörrarna, men damen försäkrade att de var i gott skick och att de skador de hade redan fanns vid inköpet. De hade tydligen legat inlåsta några år i Hammarby efter Linnés död och där blivit utsatta för angrepp av möss och insekter.

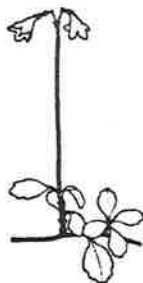
Vad som fanns att beskåda av Linnésamlingarna var placerat i två övertäckta bordsmontrar i trappavsatsen och under glasskivorna där fanns exempel på snäckor, fiskar, insekter, lavar och ett par

pressade växter. Intill ett stycke varglav låg en berättelse att det var brukligt att blanda varglav med glasbitar, för att med denna blandning döda vargar. I trappavsatsen låg också en besöksjournal i vilken vi inskrev våra namn och där jag även uppgav mitt medlemskap i svenska Linnésällskapet.

På den nedre våningen blev vi av damen som arbetade där inbjudna att bese en mindre föreläsningssal med läderklädda bänkar och längst fram ett långt bord med en hög krokodilskinnklädd stol för presidenten samt två enklare stolar för bisittarna. Ovanför presidentstolen hängde ett porträtt av Linné. I ekbordets framkant fanns en lång inskuren dekorationsslinga av *Linnea borealis*, för övrigt de enda ord jag hade gemensamt med vår ciceron, med vilken samtalet också här gick genom dotter Lena. Vi fick även höra att det i denna sal var föreläsningar mest varje dag och att man under veckan som gått haft konferens med deltagare från hela världen. Hon tyckte också att det var synd att inte svenskarna själva hade samlingarna av Linné, men försäkrade att dom här var väl omhändertagna, och hon tillade att om Linné hade vetat hur många stora vetenskapsmän som kommit hit för att ta del av hans skrifter och samlingar, hade han säkert känt stor stolthet. Hon berättade också att många svenskar kom hit och hälsade på, men att hon själv aldrig varit i Sverige.

Vi tackade även denna vänliga dam, hälsade henne välkommen till Linnés hemland och begav oss på nytt ut i den brusande trafiken vid Piccadilly Circus.

Arne Sandström

SVENSKA BOTANISKA FÖRENINGENS
BOTANIKDAGAR I SKÅNE

Svenska Botaniska Föreningens årsmöte med exkursioner var i år förlagda till östra Skåne, med Degeberga semesterby som förläggningssort. Samling skedde kl. 12.00 med lunch på Forsakarbäcken. Eftersom vi var framme i god tid, hann vi göra en titt på växterna i närheten. Det första man lade märke till var mängder av knylhavre (*Arrhenatherum elatius*) vid vägar, diken och åkrar (i träda?). Nu fick man också se hur pass stor stor ängssyra (*Rumex thyrsiflorus*) är och som verkar vara lika vanlig här som vår egen ängssyra. Andra ovanliga arter för en hälsing var vackert blåblommande oxtunga (*Anchusa officinalis*), hästtunga (*Pentaglottis sempervirens*), harris (*Cytisus scoparius*) samt sommarvicker (*Vicia angustifolia*).

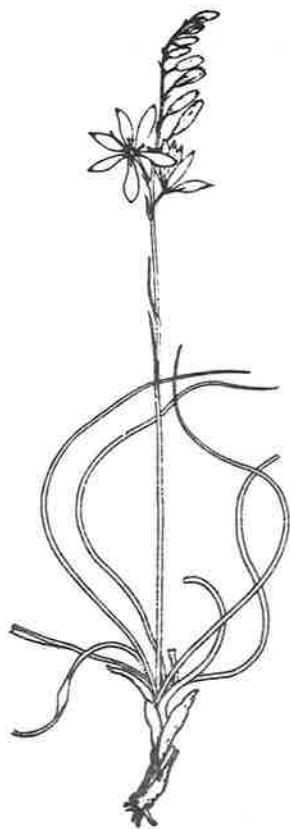
Efter lunch var det dags för den första exkursionen vid den närliggande Forsakarbäcken, som löper genom en bokskogsklädd 750 m lång ravin och som bildar två vattenfall, 7,4 m och 10,6 m höga. På vårarna lyser det här av gulplister (*Lamium galeobdolon*). Andra "Skånearter" var aklejruta (*Thalictrum aquilefolium*) och kåltistel (*Cirsium oleraceum*). Nästa anhalt var Söndre klack. Ett område med höga åskullar av kalkhaltig sand. På sydsidorna ligger marken bar. Genom markras och kreaturstramp har det på trappstegsformade avsatser uppkommit en sandstäpp med flera konkurrenssvaga som här har en chans att överleva, som sandglim (*Silene conica*), grådådra (*Alyssum calycinom*) och sandlucern (*Medicago minima*). Vi såg också sandnejlika (*Dianthus arenarius*) och stor sandlilja (*Anthericum liliago*), som vi senare skulle bli bländade av i Vitemölla.

25 juni - Norra turen

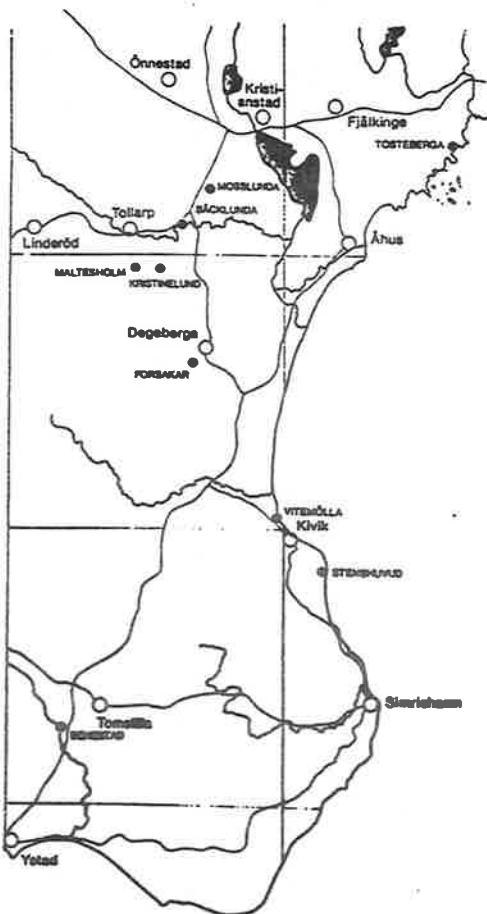
Dagens första mål var Linderödsåsens nordslutning som kläds av lövskog, kanske mest av bok. Näringstillgången är god och grundvattnet ytligt, så här finns en yppig vegetation med en artrik flora. Här växte bland annat praktfulla strutbräken (*Matteuccia struthopteris*), vitskråp (*Petasites albus*, finns bara i Skåne), månviol (*Lunaria rediviva*), lund- och skogsbräsma (*Cardamine impatiens* och *C. flexuosa*), skogsveronika (*Veronica montana*) och naturligtvis doftande ramslök (*Allium ursinum*). Jag hade hoppats få fotografera kal knipprot (*Epipactus confusa*) men då måste man återkomma i augusti. Området var beläget i närheten av Maltesholms praktfulla tegelfärgade slott som vi också besåg.

I en dunge mellan åkrar i Kristenlund såg vi den storvuxna rariteten buskvicker (*Vicia dumertum*). Där fanns också den ännu större vingvialen (*Lathyrus heterophyllus*) samt benved (*Euonymus europaeus*). Jättemöjan (*Ranunculus fluitans*) är bara känd i Skandinavien i en milslång sträcka av Vramsån. Den blev nu flitigt fotad vid Bäcklunda kvarn. Där fanns också vattenskräppa (*Rumex hydrolapathum*). Jättemöjan hade sådan växtkraft att man måste röja undan en del av beståndet varje år.

Sedan skulle vi till Mosslanda till ett område med ogödslade betesmarker med kalkhaltig morän och med både torrängar och kalkkärr där det växte flera orkidéarter. Nu hade man där släppt ut betande tjurar och eftersom de flesta deltagarna är i övre medelåldern och kanske inte så löpstarka längre så åkte vi till ett liknande område, möjligen hette det Lygnsjö. Största begivenheten här var stora bestånd av majnycklar (*Dactylorhiza majalis*). Eftersom det också växte ängsnycklar här bildades hybrider och det diskuterades vilka var äkta majnycklar,

Stor sandlilja
(ur Lids flora)

men de skall vara grovvuxna med kraftiga brunfläckiga blad med högröda blommor (falufärgsröda med Kodachrome 64). På restaurerade dikeskanter fann vi den numera sällsynta honungsblomstret (*Herminium monorchis*). Det var också en sjö i närheten där det växte stora bestånd av vippstarr (*Carex paniculata*). På en egen exkursion i en torräng hittade jag sandkrassing (*Teesdalia nudicaulis*), sandstarr (*Carex arenaria*) och vitknavel (*Sceleranthus perennis*).

Vid naturreservatet Tosteberga ängar blev nästa stopp, som har en stor miljövariation, gödslade och ogödslade betesmarker, saltängar på morän, kalkrika fuktängar, torrängar och busksnår. Busksnår av ett flertal arter som benved, skogskornell (*Cornus sanguinea*) och ett flertal rosarter som äppelros (*Rosa rubiginosa*), den luktar faktiskt äpple av de gamla sura sorterna. På öppna ytor finner man ibland mängder av gullviva (*Primula veris*), brudbröd (*Filipendula vulgaris*), jordtistel (*Cirsium acaule*), fältsippa (*Anemone pratensis*) och sist men inte minst ställets främsta raritet fältnocka (*Senecio integrifolius*). Tyvärr har man konstgödslat ängarna för att få fram mer gräs att beta för kreaturen och detta har fått till följd att vissa (ädla) arter har minskat kraftigt. Att plocka blommor på ett naturreservat är ju förbjudet, men att gödsla så att sällsynta arter försvinner verkar vara tillåtet, alltför kraftig betning är väl heller inte så lyckat.

26 juni - Södra turen

Vi började med att bese naturreservatet Vitemöl-
la med dess kalkrika sandstäpper. En del backar
lyste helt vita av sandlilja (*Anthericum li-
liago*) och doftande sandnejlika (*Dianthus are-
narius*). Andra typiska arter var sandtimotej
(*Phleum arenarium*), tofsäxing (*Koeleria glauca*),
sandsvingel (*Festuca polesica*), fältsippa (*Ane-
mone pratensis*), sandvedel (*Astragalus arena-
rius*), hedblomster (*Helichrysum arenarium*) och
sandkrassing.

Så var det dags för den nyligen invigda natio-
nalparken Stenshuvud. Större delen av parken
består av ädellövskog, som avenbok, bok, ek,
ask och lind. För de klättermodiga och ej för-
sedda med hala skor kunde här ses en av Sverig-
es sällsyntaste växter, nämligen glansbräken
(*Asplenium adiantum-nigrum*). Andra märkliga

arter var smultronfingerört (*Potentilla sterilis*) och dvärgjohannesört (*Hypericum humifusum*), dessutom planterade arter som exempelvis rhododendron med varierande härliga färger.

Fältsippa
(ur Lids flora)

Fälnocka
(ur Lids flora)

Märkligast kanske naturreservatet Benestads backar är med kalkkärr bland backar och torrängar. Bland de ca 400 arterna som noterats från detta naturreservat kan nämnas axag (*Schoenus ferrugineus*), trubbtåg (*Juncus subnodulosus*), blåtåg (*Juncus inflexus*), källgräs (*Catabrosa aquatica*), stenkrassing (*Hutchiasia petraea*), strimklöver (*Trifolium striatum*), fältvädd (*Scabiosa columbaria*), fälnocka, pukvete (*Melampyrum arvense*), stor ögontröst (*Euphrasia rostkoviana*), småvänderot

(*Valeriana dioica*), kärrjohannesört (*Hypericum tetrapterum*), majnycklar, klöverärt (*Tetragolobus maritimus*). Sista stoppet för denna dag var vid det utdöende reservatet där almsjukan grasserat. Genom avlövnningen fick man nu en bra bild på skogsbingel (*Mercurialis perennis*) som i vanliga fall växer i svårfoto-graferad skugga.

Kvällarna ägnades åt årsmöte utan kontroversiella frågor och med omval för hela styrelsen, med ordföranden Söderhamnssonen Nils Lundqvist i spetsen. Vidare intressanta föredrag av Gunnar Weimarck, som sammanställt den nyligen utkomna "Atlas över Skånes flora", om "utbredningstyper i Skånes flora" samt av Urban Emanuelsson om "odlingens betydelse för det skånska landskapet". Föredragen beledsagades av en diabildsvisning som missgynnades av en alltför låg och ljus lokal.

Nästa år är vi i Hälsingland värddar och vi kan uppvisa några enstaka rariteter, men långt ifrån vad det artrika Skåne kan göra på varje biotop. Som avslutning kan man väl säga att det blev många nya artbekantskaper och att guidningen gjordes av kunniga och gemytliga skånska värddar.

Åke Ågren (nöjd deltagare)

PROJEKT HÄRJEDALENS FLORA

av Bengt Danielsson

Hälsingland har en lång gräns gemensam med Härjedalen, och ännu i Selim Birgers Härjedalsflora från 1908 anses Ytterhogdals socken och Ängersjö kapellag höra till Härjedalen. Därför kanske det kan vara av intresse för GÄBS medlemmar att läsa litet om hur det går med inventeringen i Härjedalen, hur vi arbetar och hur långt vi hunnit. Jag tror att härjedalsinventeringen avviker åtskilligt från flertalet andra pågående inventeringar. En orsak är nog att vi hållit på så länge och att det är så få inventerare.

Först litet historik - mycket egocentrerad. Den första härjedalsresan för min del ägde rum 1947 i samband med ett apoteksvikariat i Hede. En vandring i Ljungdalen till Helags samma år satte många spår i mitt herbarium och säkert också i själen i form av allmänna intryck av storslagna scenerier och av en rik och omväxlande flora.

Från 1968 tillbringade familjen somrarna i Linsell, en by mitt i mörkaste Härjedalen mellan Sveg och Hede. Efter hand kom jag att göra systematiska anteckningar och insamlingar av kärlväxter och sedermera också mossor över hela Linsells socken, som är något större än Öland. Så småningom blev det så många nya observationer jämfört med 1908 års flora att det fanns skäl att sammanställa en sockenflora. Den trycktes i Svensk Botanisk Tidskrift under åren 1971-1982 (huvuddelen 1973). Det som möjligen var nytt eller i varje fall ovanligt med denna sockenflora var att 5x5 km-rutor i rikets nät användes som inventeringsenhet.

Floran visade sig vara över förväntan rik, vilket bland annat beror på några kalkstensförekomster, däribland ett helt berg med ortocerkalk. En del utbredningsmönster väckte också nyfikenhet. Det som jag då mest fäste mig vid var att klotstarr, som är så oerhört vanlig i den östra halvan av socknen, plötsligt försvann när man passerade Lofsdalen.

Från flera håll hördes uppmuntrande tillrop och även undran över vilken socken det skulle bli härnäst. Någon mer sockenflora skulle det inte bli, men semestrarna ägnades även fortsättningsvis åt Härjedalen. Högkvarteret flyttades dock NV-ut så att högfjällen kom inom räckhåll. Kontakt etablerades med Örjan Nilsson, som opererade med Fjällnäs som utgångspunkt. Efter hand flyttades så intresset till övriga delar av landskapet - i somras främst till Vemdalens och Lillhärdals socknar: trots allt består ju Härjedalen till alldeles övervägande del av skogs- och myrland.

Metodik

Allmänt kan man säga att metodiken blivit rätt annorlunda om datorer varit tillgängliga under de första åren, på så sätt som nu är fallet. Nu gör jag på följande lite gammaldags vis: jag har med mig ett 16-sidigt häfte med namnen på alla förväntade arter i kolumnen till vänster. Så finns fyra tomma kolumner, där varje kolumn är avsedd för en 5x5 km-ruta. Rutans koordinater antecknas och dessutom i klartext besökta platser i rutan. För varje påträffad art sätts ett kryss, eller på senare år en siffra som motsvaras av samma siffra på kartbladet. Representerativa delar av en ruta utväljs så att man får med så många olika biotoper som möjligt - självklart för varje florainventerare. En viss smälek får man tåla om man envisas med dylika antikverade protokoll. En av fördelarna är dock att man har svängrum för kommentarer till mer intressanta fynd.

En sak är jag noga med: att varje kväll överföra dagens protokollkryss till en schematisk härjedalskarta med alla ca 520 rutor utsatta. På det sättet får jag för alla arter kartor av samma typ som produceras av datorer i andra floraprojekt. Fördelen med denna ständiga uppföljning är att man inte samlar på sig stackvis med obearbetade protokoll. Man ser också genast var det tycks vara luckor i en arts utbredning, luckor som kanske lätt kan täppas till med en kompletterande exkursion.

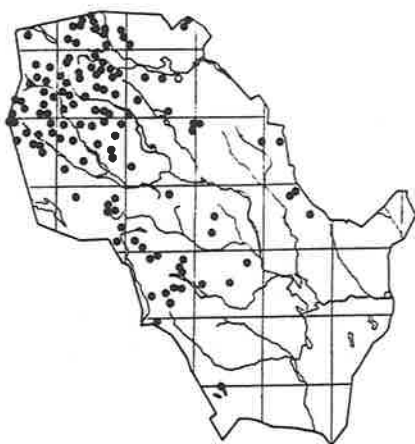

Fig. 1 Utbredningen av fjälllumner. Till Danielssons karta har lagts det enda fyndet i Hälsingland, Degerkölens fäbodvall i Färila.

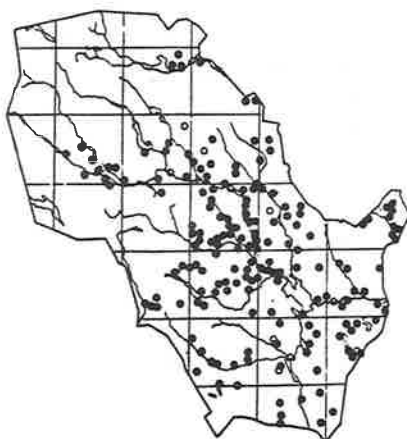

Fig. 2 Klotstarr i Härjedalen. Ringarna betecknar fynd före 1965.

De kartor som visas här är som synes konventionella prickkartor på ett underlag som ritats av Thomas Karlsson. Det är tänkt att flertalet kartor i den tilltänkta floran ska se ut ungefär så här, men med något slags skraffering av områden, där en art är allmän. Karta 1 och 2 kan illustrera hur långt inventeringen avancerat. De visar utbredningen av fjälllumner och klotstarr, som har diametralt motsatt ekologi och utbredning. Karta 3 (gullbräcka) är representativ för ganska många fjällväxter: en tät utbredning i NV och ströfynd som kanske förebådar en vandring SÖ-ut längs Ljusnan. Karta 4 slutligen visar ett mycket originellt utbredningsmönster diagonalt över landskapet. Linsellområdet mitt i kartbilden är något överrepresenterat: klotstarr är till exempel säkert minst lika vanlig i de östra och södra delarna av landskapet.

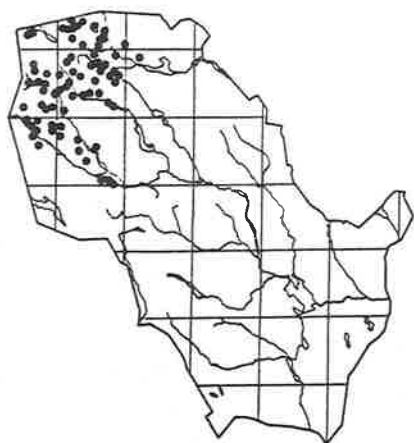

Fig. 3 Gullbräcka.

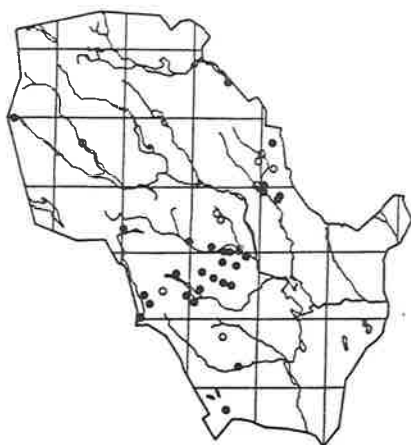

Fig. 4 Gullpudra.

Ett relativt stort antal beläggsexemplar har insamlats (1500-2000) för uppsalaherbariet, speciellt naturligtvis av kritiska eller andra svårbestämda arter, eller av arter som påträffats långt utanför det hittills kända utbredningsområdet.

Medarbetare

Hur många gör fältarbetet? Örjan Nilsson är redan nämnd såsom kännare av främst Fjällnäs - Hamrafjällsområdet och av de rika fjällen V och SV om Ljungdalen. En annan fackbotanist, Sven Kilander - doktor på kärlväxternas höjdgränser i Jämtland och Härjedalen - har under flera år lämnat detaljerade rapporter från Ljungdalen med omnejd. Under de sista åren har en omfattande insats, särskilt i

svåråtkomliga områden i södra Härjedalen, gjorts av Lennart Stenberg. Att skapa folkrörelser av det slag som bär fram inventeringarna i till exempel Hälsingland och Småland har dock visat sig omöjligt. Det beror delvis på bristande befolkningsunderlag men kanske främst på egen tidsbrist under icke semestertid.

Som resultat av upprop i Svensk Botanisk Tidskrift har dock åtskilliga värdefulla rapporter erhållits, och genom samarbete med Naturskyddsföreningens lokalavdelning i Sveg fick jag kontakt med några genuina härjedalsbor, som varit till ovärderlig hjälp, främst då Evert Eriksson i Herrö. Ja, åtskilliga namn skulle kunna nämnas, men de som inte är nämnda är heller inte glömda.

Viktigast av allt har dock insatser av min familj varit, Åke som var ständig följeslagare under exkursionerna i Linsell och duktig på att observera växter som jag själv missat. Det var han som såg ett exemplar av skogsfru som jag just varit nära att trampa ner (vårt enda fynd av skogsfru i Härjedalen hittills). Gunilla och Inger som under tältexpeditioner gjort insamlingar i svårtillgängliga delar av NV Härjedalen: Gunnar som var med den minnesvärda dag, då vi på måfå släntrade ner genom ängs-björkskogen mellan Bruksvallarna och Ramundberget, mest för att hitta en bra rastplats med utsikt. Plötsligt stod vi mitt i ett bestånd av guckusko, 7 mil NV om närmaste lokal! Men allra viktigast har dock hustru Kerstin varit för att det här projektet kunnat drivas så pass långt (ca 65% av rutorna har haft besök). Hon är specialist på att reagera för växter som jag själv förbisett. Ett par exempel bara: enda fyndet av tjärblomster är hennes, liksom ett märkvärdigt fynd av vityxne (*Leucorchis albida* ssp *albida*) långt nere i barrskogen SÖ om Tännäs by.

När blir det klart?

Bra fråga, svår att besvara. Florainventeringar kan man hålla på med hur länge som helst. Vår målsättning har aldrig varit att inventera alla 520 rutor a 5x5 km. Men vi siktar på att ha besökt alla 10x10 km-rutor när vi är färdiga. Det målet ligger klart inom räckhåll redan nästa sommar, men säkert kommer vi vid bearbetningen att upptäcka svagheter i materialet som kräver ytterligare insatser. Skulle någon GÄBSare känna för ett besök i grannlandskapet finns åtskilligt att välja på!

Som avslutning på denna redogörelse må nämnas en episod från i somras. Kanske kan den litet belysa det slumpmässiga i verksamhet av detta slag. Det var den 28 juli och vi - Kerstin, Evert och jag - hade gjort en vandring i en ruta i det stora skogs- och myrområdet i norra delen av Lillhärds socken. Inget särskilt fann vi utöver vad man kunde vänta i så fattiga trakter. Vi hade ställt bilen vid en jaktstuga intill en liten skogsbilväg. Just när vi kom tillbaka stannade en bil och det visade sig vara den som hyrde stugan - en skogsvaktare från Sveg. Vi talade förstås om vad vi höll på med, och då berättade han om ett område på ett berg i närheten, Lomtjärnsknätten. Han hade - utan att vara särskilt växtkunnig - fäst sig vid att vegetationen var så onormalt rik "nästan som i fjällen". Vi hade inte planerat att åka dit men ändrade genast våra planer (bara namnet på berget utgjorde en lockelse). Bergsslutningen var rik på kalkkällor som gjorde den fuktig och frodig. Vi fann åtskilliga växter av mindre vanligt slag, däribland sex orkidéer. Bland dem fem ruggar med guckusko, många mil från närmaste lokal och ny för Lillhärds socken! Ett av sommarens roligaste fynd.

SÖTGRÄSETS OCH NÅGRA ANDRA SKOGSVÄXTERS REAKTION PÅ KALHUGGNING OCH LÖVSLY-UPPSLAG

Sötgräset (*Cinna latifolia*) påträffades första gången i Sverige 1861 vid Älvåsbäcken i Hassela av C.O.Berg. Även skogssvingel (*Festuca altissima*) fann man där på 1860-talet. Denna lokal är märklig på flera vis. Bäck-
ken kommer från Älvåsmassivets centrala delar och har
grävt en för Hälsingeförhållanden ovanligt djup ravin
i massiva moränlager ovan högsta kustlinjen på Älvåsens
ostsluttning. Ravinens största djup är c:a 15 meter.
Den blir grundare när bäcken närmar sig högsta kust-
linjen, och därnedan delar sig bäcken i flera grenar i
den av havet urspolade blockiga marken.

Stora delar av Älvåsens ostsluttning och även bäckra-
vinen täcks av granskog av hög bonitet med örtrikt
fältskikt. Bl.a. förekommer trolldruva, blåsippa, må-
bär, vårärt, skogsvicker, stinksyska, try, fjälltolta,
skogssallat och hässlebrodd flerstädes. I Älvåsbäckra-
vinen tillkommer strutbräken, dvärghäxört, underviol,
sötgräs och skogssvingel, och i en liknande ravin sö-
der därom köseven (*Agrostis clavata*). Fram till 1970-
talets början stod ungefär 100-årig granskog på stör-
re delen av området. Under de följande åren har Älvås-
bäckravinen med omgivningar kalavverkats i etapper.
Bäcken löper nu genom fyra hyggen av olika ålder. År
1982 fanns gammal granskog, färskt hygge och c:a åtta-
årigt hygge, och i samtliga växte sötgräs. I början
av september detta år detaljinventerade jag de övre
200 metrarna av ravinen, omfattande dels gammal skog,
dels färskt hygge. Avsnittet med gammal skog avverka-
des kort därefter. I augusti 1986 har jag gjort om den-
na inventering och utsträckt den något nedåt längs
bäcken.

Den följande skildringen behandlar huvudsakligen skill-
naderna mellan den slutna skogen 1982 och samma mark
1986, efter avverkning. Några belysande iakttagelser
i övriga delar av ravinen tas också med. Inventeringen
före och efter kalavverkning är intressant av två skäl.
Dels finns ett allmänt behov av kunskaper om vegetation
på hyggen, i synnerhet eftersom åtskilliga botanister
uppfattar den som en annanvegetationstyp än skog. Dels
är det givetvis angeläget att se, hur denna form av

skogsbruk påverkar arter, som anges vara hotade av skogsbruket, fr.a. sötgräs och skogssvingel. Därför måste också några detaljer om avverkningsmetoderna nämnas. I ravinen har träden fällts med motorsåg. Man har inte kört i ravinen annat än på den traktorväg, som korsar den. Granarna har spelats upp till ravinkanten. Större delen av grenarna har lagts av där. Trots det ligger mycket fällt virke i ravinen, mest av klenare lövträd. Granplanter har planterats 1986.

Metod.

Inventeringen utfördes på så vis, att en lina med markering för varje 10-tal meter spändes längs bäcken från ett lätt igenkännbart block i övre änden. Alla kärlväxter, som observerades inom varje 10-m-avsnitt, antecknades. För sötgräs och skogssvingel antecknades även antal. Ungefär nedre hälften av ravinsidorna medtogs. 1982 tog varje 10-m-avsnitt 15 min i anspråk, 1986 c:a 30 min. Inventeringen är dock inte dubbelt så noggrann 1986, eftersom vegetationen är mer svårinventerad i det kraftiga uppslaget av gräs och buskar på hygget.

Resultat och diskussion.

Miljön har ytligt sett förändrats dramatiskt. Den täta och trolska granskogen har ersatts med ett mycket frodigt hygge, där hallonbuskarna bjuder på hundratals kg av härliga hallon i plockhöjd. Trots det har vegetationens sammansättning förändrats mycket litet. Nästan samtliga arter, som levde under granskogen, finns kvar. De flesta utvecklas kraftigare och sätter mer frukt.

Ett fåtal arter observerades mindre ofta på hygget än i den mogna skogen. Det är lopplummer, revlummer, ögonpyrola och knärot. Samtliga dessa förekom sparsamt före avverkningen. Att de observerades ändå mindre efter avverkningen kan bero på att de är lågvuxna och svåra att se i den frodiga hyggesvegetationen. Åtminstone för knärot är det dock fråga om en reell minskning. Det enda lilla beståndet påträffades 1982 på ett block i bäcken, som var lätt att återfinna 1986. Då var mosstäcket mycket mindre utvecklat och knäroten helt borta.

Majoriteten av arterna observerades i lika många av 10-m-avsnitten både före och efter avverkning. Deras tillstånd var dock i många fall ganska förändrat genom huggningen. Strutbräken såg liten och blek ut, men

övriga ormbunkar var kraftigt utvecklade. Säl, gråal och rönn var frodiga, och trolldruva, måbär, hallon, stenbär, try, olvon, vänderot, tolta, skogssallat, gullris, brunrör och bergslok hade dessutom ymnig blomning och fruktsättning.

Många arter observerades i fler 10-m-avsnitt på hygget än i slutna skog. Särskilt kraftig var ökningen för asp, svartvide, vårtbjörk, glasbjörk, mjölke, toppdån, hagfibbla, tuvtåtel, kruståtel och lundelm. Viss ökning visade skogsstjärna, vattenmåra, skogskovall, teveronika, ärenpris, liljekonvalj, ekorrbär, ormbär, hässlebrodd, lundgröe och blekstarr.

Orsaken till att vissa arter observerades mer på hygget kan vara: 1. Inventeringen på hygget gjordes något noggrannare än i skogen. 2. Plantornas utveckling av blad och blomma/frukt kan vara kraftigare, så att de har blivit lättare att se på hygget. 3. Nya plantor kan ha tillkommit mellan 1982 och 1986. För träjon, vårtbjörk och bergdunört gäller nog orsak 1. För majoriteten av arterna gäller sannolikt orsak 2. Orsak 3, ökad spridning och nyetablering, kan nog spela in beträffande arter som mjölke, skogssallat, hagfibbla, lundelm, hässlebrodd och i viss mån sötgräs. Toppdån växer och blommar även i mogen skog, men gynnas på hygget och kommer där förmodligen upp ur aktiverade gamla frön. Fröna är inte lämpade för långspridning och orsak 3 är mindre trolig än orsak 2. Det är anmärkningsvärt, att amerikansk dunört inte påträffades alls i det specialstuderade området, och endast inom ett 10-metersavsnitt vid nedre delen av bäcken.

Sötgräsets reaktion på avverkning specialstuderades genom att varje observerad planta antecknades. I den slutna skogen, där blomningen var sparsammare och de basala bladen lättare att se, antecknades varje "tuva", troligen ungefär detsamma som varje individ. På hygget var detta i det yppiga gräset, med massor av bredbladig lundelm, omöjligt. I stället räknades där antal vippor. I den slutna skogen hade varje tuva 1-2 blommande strån. Räkningen gav 46 tuvor i skog och 195 strån på hygget, vilket förmodligen innebär en svag ökning av antalet plantor. De strån, som observerades på hygget, var större och hade mycket större vippor än de, som observerades i skogen. Vipporna var på hygget vecka 32 1986 fullmatade, fortfarande gröna, men tunga av mängder av

frukter, som började falla ut vid beröring.

Ett par observationer utanför det i tabellen redovisade området bidrar också till att belysa sötgrässets anpassning till miljön. På en låga (30 cm tall), som ligger över bäcken, växte 1982, i skog, 15 tuvor sötgräs. Nu, på hygget, finns inga av dessa kvar. Ovanpå och nedom ett block i skogen 200 m N om ravinen växer också sötgräs. Där gavs möjlighet att studera sötgrässets utveckling i skog just i år. Plantorna uppe på blocket hade hejdats i sin utveckling av den torra försommaren, hade låga strån med små vippor och små, delvis bruna blad. En planta nedom blocket, utvecklad under bättre fuktighetsförhållanden, var kraftig, med långt strå och stora friska blad, men vippan var betydligt glesare och mindre än på plantorna på hygget. På det färskare hygget kunde man 1982 se rikligt uppslag av småplantor på fuktig jord under block, på vilka blommande plantor stod. På avverkningsavfall, som brötat ihop sig i bäcken, hade 1986 många sötgräsplantor slagit rot och kommit till blomning och fruktsättning. Det är sannolikt, att bråten kommit på plats under de häftiga regnen 1-7 sept 1985, och att fröna grott där efter. På den mark, som höggs omkring 1976, fanns både 1980 och 1986 rikligt med sötgräs. Det växer nu i medeltät ungskog av al, björk, etc med välutvecklade blad och vippor, dock ej så stora vippor som på de färskare hyggerna.

Tydligt klarar sötgräset växlingarna i skogsklimatet, mellan torra och våta år, mellan hygge och sluten skog, genom att kliva upp på block och lågor när det är fuktigt och skuggigt och ner under dem när det är torrt och ljus. Det blommar och sätter frö i mindre mängd i skugga och i större mängd i ljus. Fröspridningen är sannolikt bättre än hos de flesta borstlösa gräs genom att tomfjällen faller av tillsammans med inneragn, yteragn och frukt och bildar en liten figur som en snabbt flygande svala. Den sprids sannolikt med vinden, och kan ha viss vidhäftande förmåga. Trots dessa egenskaper tycks sötgräset inte bli något expansivt hyggesgräs. Vid Älvåsbäcken växer det endast intill någon av de 1-3 parallella bäckfårorna.

Att sötgräset klarar skogsbrukets alla faser antyds också av utseendet på det första exemplar, som har samlats på platsen, 1861, nu i Uppsalaherbariet. Dess vip-pa antyder, att plantan har vuxit mycket öppet. Det är möjligt, att den granskog, som under 1970- och 80-talen har avverkats där, kom upp på hyggesytor på 1860-talet. Alfred Wiström skrev också i ett brev till Elias Fries 2 sept 1865, att "kreaturen denna tid gå på ut-mark", tydligen även i ravinen. Skogen torde då i varje fall ha varit mindre tät än före de nyligen gjorda avverkningarna.

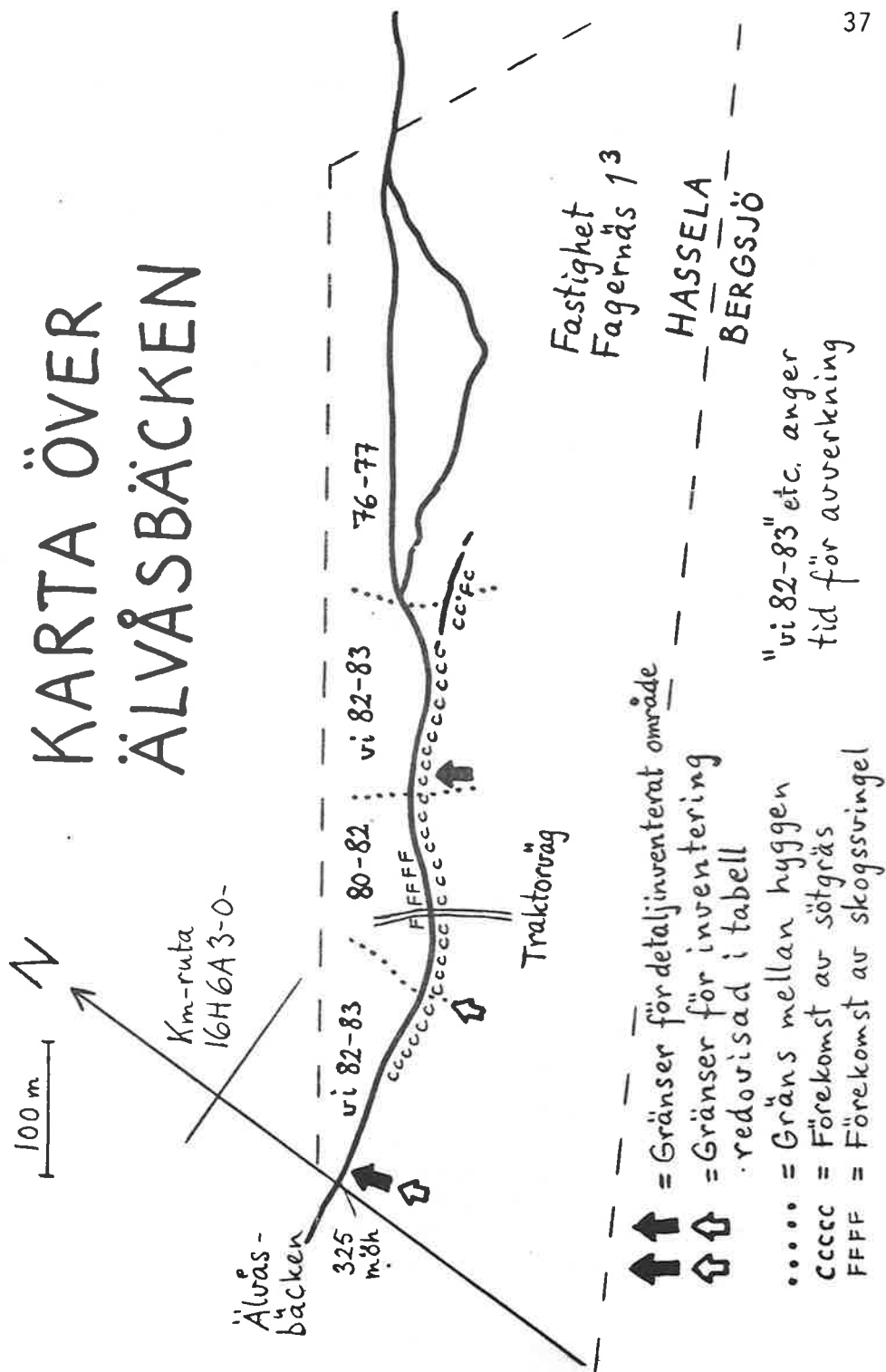
Det är alltså ganska tydligt, att sötgräset i varje fall klarar, och kanske gynnas av, kalavverkning. Detta uppges även av Söyrinki 1948, som citerar Lepik 1940, som i Estland iakttog, att sötgräset kan bli ett besvärsligt hyggesogräs.

Skogssvingeln fanns varken före eller efter avverkningen inom det i tabellen redovisade avsnittet., däremot längs en 60 m sträcka från traktorvägen nedåt längs bäcken. Före avverkning fanns den där rikligt, med stora blad och många fertila strån, men räknades då inte. Efter avverkning fanns den kvar i samma område. 1986 räknade jag till 197 strån med överblommad vip-pa. De såg inte ut att ha gynnats av huggningen och jag såg ingen nyetablering. Möjligen kan de ha blivit mindre och färre genom huggningen.

Olika växtgrupper reagerar olika på kalavverkning. T.ex. kan mossor, lavar, svampar och alger missgynnas, eftersom de ofta är anpassade till hög luftfuktighet och svagt ljus. Mina iakttagelser visar, att ett fåtal kärlväxtarter skadas av kalhuggning. Knärot är en sådan, och möjligen även lopplummer, ögonpyrola, strutbräken och skogssvingel. De flesta kärlväxter får ett uppsving genom huggningen. Det gäller inte bara hyggesväxter som mjölkört, toppdån, kruståtel och hallon, utan även många, som vi uppfattar som anpassade till ett ständigt liv under sluten skog, t.ex. måbär, try, trolldruva, och även sötgräs.

Anders Delin

Litteratur: Söyrinki, N., 1948. Soc pro fauna et flora fenn. Mem. vol 24-25, p 112-126.

TABELL ÖVER KÄRLVÄXTERNAS FREKVENNS VID ÄLVÅSBÄCKEN
FÖRE OCH EFTER AVVERKNING INOM ETT 140-M AVSNITT

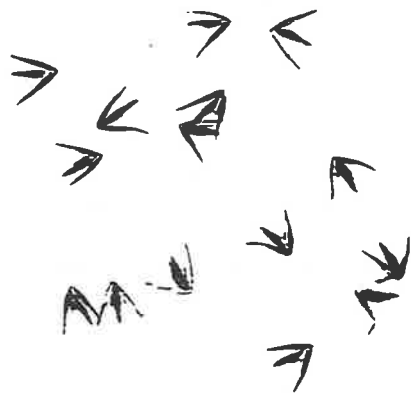
A = Frekvens (antal 10-m-avsnitt där den förekommer)
före avverkning.

B = Frekvens efter avverkning.

	A	B		A	B		A	B
Lopplummer	4	1	Häckvicker	0	1	Gullris	13	11
Revlummer	3	1	Harsyra	13	14	Maskros	0	1
Åkerfräken	3	3	Skogsnäva	12	13	Liljekonvalj	4	8
Ängsfräken	14	12	Lind	2	2	Ekorrbär	10	14
Skogsfräken	9	10	Mossviol	1	0	Ormbär	3	8
Majbräken	11	14	Underviol	9	7	Vårfryle	8	9
Nordbräken	14	14	Kärrviol	1	0	Rödven	0	3
Träjon	0	2	Skogsviol	11	12	Brunrör	13	12
Ekbräken	13	14	Mjölkört	4	13	Sötgräs	4	6
Strutbräken	8	7	Bergdunört	0	2	Tuvtåtel	4	10
Hultbräken	13	14	Kärrdunört	0	1	Kruståtel	8	14
Gran	14	14	Ögonpyrola	3	0	Lundelm	5	13
Asp	1	10	Björkpyrola	2	3	Bergslok	10	12
Sälg	8	10	Blåbär	13	14	Hässlebrodd	10	14
Svartvide	0	6	Lingon	9	10	Lundgröe	0	4
Vårtbjörk	0	9	Skogsstjärn	7	12	Kärrgröe	0	1
Glasbjörk	4	13	Vattenmåra	5	9	Gråstarr	0	3
Gråal	13	12	Toppdån	0	7	Vispstarr	13	14
Brännässla	1	1	Skogskovall	9	14	Stjärnstarr	0	2
Ängssyra	0	1	Teveronika	0	5	Knagglestarr	0	3
Trolldruva	13	13	Ärenpris	0	4	Blekstarr	0	5
Vitsippa	3	3	Linnea	8	9	Knärot	1	0
Kabbeleka	2	2	Skogstry	4	6	Nattviol	0	1
Blåsippa	13	12	Olvon	2	2			
Gullpudra	4	4	Vänderot	12	10			
Måbär	2	3	Fjälltolta	10	12			
Älgört	10	9	Borsttistel	1	1			
Smultron	6	8	Kärrfibbla	0	0			
Kräkklöver	0	1	Skogsfibbla	4	4			
Hägg	5	6	Sallatsfibb	3	1			
Hallon	13	14	Flockfibbla	0	1			
Stenbär	12	13	Hagfibbla	2	10			
Rönn	12	14	Skogssallat	5	8			

Sötgräs (ur Norsk flora)

Frukter av sötgräs
från Älvåsbäcken (2x)

INVENTERARMÖTET I YTTERHOGDAL 9-11 AUGUSTI 1986

Efter mina dagar på Älvåsen for jag - mätt på hallon - tvärs igenom norra Hälsinglands skogar till Ytterhogdal, där jag tjuvstartade inventeringen i ett område med mycket gabbro i berggrunden, trakterna NV om Gåssjö Med Hinriksberget, Trollberget och Kusaberget (16F8F). Luften stod absolut stilla och inte ett ljud hördes när solen sakta dalade över Trollberget, vars skogklädda ostsluttning var kolsvart, medan sluttningen mitt emot, på Härnampaberget, badade i ljus. Den lyste grön av 15-årig tallskog - Pinus contorta. Några vilsna Pinus sylvestris stod nere vid vägen. Jag upptäckte dem genom deras blågröna färg och förstod då varför contortaskogen gav ett så ljusgrönt intryck.

Två hålaspar per kvadratkilometer var det enda lövinslag, som syntes i den militäriskt uniforma contortaskogen. Dessa ensamma aspar är den rika skogsindustrins allmosa till den utblottade Moder Natur.

På fredagen gick jag över fattigkärr, över hyggen med blommande ljung, upp i lavrik skog med lavskrikor på Trollberget, och såg den sköna laven Solorina crocea, grön med runda bruna fläckar ovanpå och orange på den i kanterna uppvikta undersidan. Den är en fjällart, och växer här i stupet.

Kusabergets gabbro syntes i kikaren som grönsvarta block och småstup. Där var dock torrt, jordfattigt och artfattigt. En liten slåttermyr nedanför berget var mer spännande. Vegetationen dominerades av den ovanliga kombinationen älgört, humleblomster, fjällskära, brunnör, nålstarr och tuvull, och i bottenskiktet växte massor av dvärglumner och rikkärrsmossor som Tomenthypnum nitens. Myren SO om Kusaberget, ner emot Svartsjöån, var också rik, med över 2 m hög vass, med 20 tuvor tagelstarr, med klubbstarr och gräsull. Vattnet från Kusaberget tränger upp i källor i myrkanten och höjer tydligen mineralhalten i myren.

På kvällen gick jag kompassgång i hast under det allt gråare molntäcket, och på Hinriksbergets SV-sluttning hejdades jag av en älglicksten i en frodig glänta i skogen, och bakom stenen några mystiskt violetta färglickar - vissen mjölke?, konstig torta? - men det var

stormhatt i full blom, som jag i skumrasket fick ögonen på. Ytterligare några hundra meter västerut träffade jag på Kuntmyrbäcken, och det visade sig, att längs dess nedre 300 metrar, i flack skogsterräng med källor och sumpskog, stod massor av både torta, kransrams och stormhatt, alla så stora att de trots mörkret tydligt framträdde.

Natten var regnig. Nästa morgon vid bäcken hängde droparna stilla i gråal och gran till dess jag satte stöveln på deras rötter. Då riste stammarna och grenarna släppte en dusch över mitt huvud och över papperet i min hand. Förutom de nämnda fjällväxterna fanns här lundarv, bäckbräsma och fjälldunört i en källa, tibast här och var och köseven (*Agrostis clavata*) på en gammal basväg och på den blottade jorden intill en rotvälta. Detta var den märkligaste lokal jag besökte under Ytterhogdalmötet, troligen samma som Gottfrid Lidman rapporterade stormhatt ifrån på 1920-talet.

Under de följande tre dagarna i Ytterhogdal såg alla vi tio inventerare vidsträckta böljande marker med storblockig morän och trivial skogsmarksflora. Spåren efter gammelskogen var på många ställen tydliga. Metergrova tallstubbar stod kvar efter dimensionshuggningarna för hundra år sedan. Dagens avverkningsmogna träd är bara tredjedelen därav i diameter och tiondelen i massa eller volym.

Vid en bäck i sådan skog, på Risberget, växte trolldruva, hägg, ormbär och lundelm, men högre upp i de krävande arternas hierarki kom man inte. På övre delarna av bergens sydsidor kunde man, liksom i övriga Hälsingland, hitta käringtand, klockpyrola, grönpyrola, slätterfibbla, kattfot och nattviol, och - lite ovanligare kanske - jungfru Marie nycklar.

Vid Buan rinner ån över sandbotten och lägger upp banker, levéer, klädda med typisk vegetation: längst ner norrlands-, blås- och flaskstarr, buskage av lapp-, grön- och svartvide och upptill, under uppväxande sly av al, björk och asp, bl.a. backruta, kanelros, vitmåra och lijekonvalj. Kung Karls spira fanns här men även sydligare arter som kärrstjärnblomma, rörflen och madrör.

I alla myrar med rikare vegetation fann vi fjällskära och björnbrodd och de även söderut vanliga rikkärrs-

växterna dvärglummer, slätterblomma, tätört, knaggelstarr, hirsstarr, gräsull och ullsäv. Däremot såg vi tämligen sällan ängsnycklar.

Vid Åsan finns något så ovanligt som ett isolerat jordbruk i skogen, med vallarna följsamt slingrande mellan skogsdungar och odlingsrösen, med havreåker, köksträdgård och klippt tun. På källarkullen växte rödkämpar. Ängsfloran innehöll inga rariteter.

Epilobium är ett svårt släkte, och här uppe i NV kan man lära sig några av arterna. Paret *palustre-davuricum* (kärr- och smaldunört) demonstrerade jag med hjälp av I. Kytövuoris utmärkta beskrivning i Ann Bot Fenn. Den bästa artskiljande karaktären är under mossan. Kärrdunörten utvecklar långa utlöpare, i vars spetsar turioner (knoppar) bildas på sensommaren. Dessa är uppbyggda av några köttiga rosafärgade blad i en tät packe. Smaldunörten har inga sådana, utan bildar i stället på stambasen en rosett av tungformiga gröna blad. Det är i bägge fallen fråga om övervintrande skott, anlagen till nästa års stam och blad. För att se dessa mycket tydliga artkaraktärer måste man dock ta upp plantan med hela rotsystemet och försiktigt bena upp paketet av rötter och mossor. Det gjorde vi i en källa nedom Esbjörbergets ostbrant.

Av övriga inventerares upplevelser under Ytterhogdalmötet kan jag bara ge de fragment, som de berättade mellan bläddrandet i floror och tittandet i luppar på kvällarna, när artbestämningsarbetet och skrivandet tog mesta tiden. När Ulf Swahn berättade om sitt livs värsta blixtnedslag var det dock en upplevelse som han delade med bl.a. mig. På en mils håll hörde jag det som ett mäktigt kanonskott utan eftermuller. Gunnar Andersson och Ulf Swahn var alldeles intill, på myren där blixten slog ner. Den myren på gabbro SV om Havern hade rikkärrsflora, med mossorna *Leiocolea rutheana*, *Drepanocladus intermedius*, *Cinclidium stygius*, *Paludella squarrosa* och den mycket krävande *Meesia uliginosa*, svanhalsmossa. I en av de många mosstuvor, som Ulf granskade, fann han trådfräken, *Equisetum scirpoides*, ett av Ytterhogdalsmötets allra finaste fynd. Dessutom fanns på denna myr sumpnycklar, *Dactylorhiza traunsteineri*. Under arbetet med denna art och andra överblommade *Dactylorhiza* upptäckte vi det något irrite-

rande förhållandet, att jungfru Marie nycklar har lika kraftigt sågtandade stödblad som sumpnycklar.

Rosa Wallgren och Björn Wannberg gick längs en del av Ljusnan, som visade sig vara korttidsreglerad med $\frac{1}{2}$ m mellan max- och min- nivå. Strandvegetationen var mycket fattig. Några 100 m från älven, på en sluttningsmyr, växte ett 50-tal klibbalar, bara 5 m höga men med kottar. I ett vägdikey fann de en starr, som ingen av oss lyckades artbestämma. En mycket grov och tätblommig gråstarr såg det ut som. Vi får be om hjälp för att komma vidare.

Göran Törnquist och Nils Dahlberg gick i trakterna kring Ytterhogdals tätort och fann en buske av *Salix glauca* (ripvide) bland mängder av annan vide vid Stampbäcken. Det är första fyndet under GÄBS existens. Deras andra fina fynd väckte blandade känslor. På järnvägsstationen växte präktiga plantor av ängsgentiana, många blommande, men de flesta döda, med all sannolikhet p.g.a. besprutning med herbicider.

Bengt Stridh och Mats Axbrink inventerade i ruta 16F9D. Om flotagräs, *Sparganium gramineum*, är vanlig eller ovanlig är svårt att säga på grund av de mängder av steril igelknopp, som man ofta ser. Här fanns den emellertid, och även den inte så vanliga gropnaten, *Potamogeton berchtoldii*. De fann också fjällskräp, N om en tjärn på Slättmyren och mosippa V om Fåssjödal, S om jaktskyttebanan. På samma ställe växte också en starrart, som troligen är vårstarr, *Carex caryophyllea*, och i så fall det första fyndet i modern tid av denna art i Hälsingland.

Sista dagen gick alla kvarvarande sju personer tillsammans först till Råmyra, en övergiven by med igenväxande vallar och myrodlingar. Där fanns inga rariteter. Sedan delade vi upp oss inom ruta 16F8F, där de roligaste fynden blev: Smaldunört och kransrams på ett litet rikkärr N om Härnalampi. Fältgentiana och låsbräcken på tomt och övergiven vall i Gåssjö by. Vi Kvistabäcken, S om Gåssjö, fann vi skuggviol och getrams vid sidorna av flottleden, som här är mycket vackert byggd, med stenmurar på en bädd av stockar, som samtidigt utgör golv i flottleden.

HORNSLANDET- en inventering

Om man besöker ett stycke natur som man tilltalas av, under alla årstider och under en följd av år, kommer man att betrakta det som ett andra hem, och man kommer att hysa en särskild slags kärlek till det.

Men om man så en dag finner området skövlat, plundrat, kalhugget- reagerar man naturligtvis med bestörtning- man har mist något mycket kärt, ja, man skulle inte ha blivit mer upprörd om ens trädgård skövlasts av marodörer. Man väljer kanske därefter att inte besöka området alls- det känns för ledsamt. I bästa fall verkar sådana upplevelser också sporrande- alla andra smultronställen måste hindras från att gå samma öde till mötes.

Detta, jämte vanlig nyfikenhet och upptäckarglädje, har varit drivfjädern under vårt arbete med hornslandsinventeringen, vilken för övrigt ännu inte är avslutad. Vi inriktade oss också särskilt på de områden som står i tur att avverkas. Vid ett besök hos kronojägmästaren, där vi blev mycket vänligt bemötta, fick vi detaljerad information om avverkningsplanerna.

Domänverket, som ju äger praktiskt taget hela halvön, har placerat ut ett stort antal informations-tavlor, där med stora ord beskrivs de extraordinära naturvårdshänsyn som tas i skötseln av området och där Hornslandet framhålls som ett exempel på ett område där skogsbruk, friluftsliv och aturvård kan samsas på ett friktionsfritt sätt. Våra intryck efter många och långa promenader i området bekräftar inte denna bild: Hyggena breder ut sig och skogsbilvägsnätet tättnar allt mer. Några mycket små domän-reservat skyddar tills vidare några av ädellövs-förekomsterna, men annars bedrivs skogsbruket helt konventionellt. Ett exempel på bristande naturvårdshänsyn är behandlingen av ett skalgrusområde vid Hällänge, känt och utnyttjat sedan sekler av arnborna (som kalktillskott). En skogsbilväg drogs rakt igenom det lilla området, varvid man noterade det "lustiga" förhållandet att vägen fick violett färg av skalgruset.

Hornslandet uppvisar en säregen blandning av nordligt och sydligt, bl.a. finns här två av landets nordligaste askförekomster. Mycket av sin särprägel har nog området fått av den stora branden 1888; lövinslaget är, särskilt i den södra delen, stort. Ett relativt stort antal skalmärgelförekomster bidrar också till halvöns egenart. Påfallande stora områden är emellertid block- och klapperstensfält, med mycket fattig flora men som är utseendemässigt tilltalande, och i allmänhet klassade som impediment och därmed skyddade.

Till Hornslandets pärlor hör några kalkpåverkade områden på halvöns västsida, med arter som t.ex. blåsippa, tibast, skogstry, vårärt, grönkulla, tvåblad och (på Hällängsbergets västsida) även skogsknipprot, som var ett av de trevligaste fynden under inventeringen. Vid ett av dessa områden finns den i denna tidning tidigare omnämnda låsbräkenlokalen, vars artantal nu uppgår till fem- även höstlåsbräken har hittats.

Längst i norr finns ett område av orörd karaktär med ett helt system av nyligen och ännu ej avsnörda havsvikar, bland vilka alla stadier finns representerade, så att sötvattens- och så småningom skogstjärnsarternas invandring kan studeras.

Bland övriga märkligheter kan några småsjöar nämnas. Dessa har ett mycket variabelt vattenstånd, vissa är nog bara vattenfyllda under våren. Stränderna är ofta nästan vegetationsfria, men enstaka exemplar av bl.a. dyveronika och ältranunkel ger litet liv åt miljön, som inte så lite påminner om kraftverksdammarnas öde stränder. Det mest typiska exemplet är en sjö belägen mellan Orrsjön och Mälbo-sjön. I ett kärr av samma typ, nordväst om Mälbosjön, vid vårt besök helt uttorkat, växte rikligt med svärds-liljor, på stora ytor var den den enda kärllväxten överhuvud taget. Det var en märklig syn: frodvuxna svärds-liljor, omgivna endast av kal dy och sand och i bakgrunden mager tallskog. Svärds-liljan tycks ju i sig själv litet för ädel för våra bistra nejder, och särskilt malplacerad tycktes den med en sådan inramning.

Till de mer kända botaniska sevärdheterna på Hornslandet hör det så kallade klibbalsreservatet, med sin fina skogssvingelförekomst. Här finns också de enda(?) förekomsterna på halvön för stinksyska, dvärghäxört och lundarv.

Vi är inte de första som studerar Hornslandets flora, bland insatserna kan nämnas Zander Säfverstams inventering. Denne, f.ö. tidigare stadsarkitekt i Hudiksvall, tycks dock huvudsakligen ha rört sig på kulturmarker; många skogsväxter saknas i hans artlista. Å andra sidan finns en mängd anmärkningsvärda fynd bland kulturmarksväxterna, t.ex. pukvete, korskovall och grusviva, enligt uppgift inkomna med barlaat till Arnön. Ett område vid Arnövikens med något udda växter kan möjligen vara ett gammalt barlastområde. Vi fann bl.a. oxtunga och gullusern, även de nämnda av Säfverstam. De tidigare nämnda arterna har antagligen utgått-observationerna gjordes på 50-talet. Bland intressanta skogsväxter som Säfverstam omnämner finns myskmåran, vilken varken vi eller någon annan veterligen återfunnit.

Hornslandet är stort, och en hel del återstår att göra. Vi ser redan fram mot nästa sommar då vi räknar med att fullgöra inventeringen av detta fascinerande område.

Mats Gustafsson & Mats Wedin

Varje höst brukar jag se tillbaka på sommaren och minnas mina intressantaste fynd jag gjort under inventeringsturerna. Alltid brukar jag hitta några sällsynta eller mer spännande arter varje sommar, även denna sommar. Jag skall berätta om mitt finaste fynd inom Ovanåkers kommun för i år.

Redan förra året började jag inventera ett par rutor nordväst om Edsbyn. Jag hittade en hel del spännande där, såsom storgröe, myskmåra, skogsfru och trådfräken, samt ett jättefint rikkärr. När jag traskade ut på rikkärret så vräkte regnet ner, så det blev till att inventera i regnkläder och med plastkasse. Där strövade jag runt och samlade in en bit av varje art jag hittade och stoppade i påsen, för att sedan sitta hemma vid köksbordet och kryssa för varje art i listan. De fina fynd jag kunde plocka ur kassen på köksbordet var tvåblad, ängsnycklar, sumpnycklar, brudsporre och smalfräken. Jag var redan då nöjd med vad jag hade funnit, för dagen var räddad trots regnandet. Det hade varit en ganska artrik och spännande sluttningsmyr.

I mitten av Juli i år var jag bortåt dessa skogstrakter och åkte. Med mig hade jag kameran för att ta några bilder. Då fick jag för mig att svänga upp till detta fina rikkärr och kolla om brudsporrarna blommade. När jag väl hade lufsat ut till detta underbara blomsterkärr, fick jag lön för mödan. Inte nog med att det blommade massor av jungfru-marie nycklar och brudsporrar, utan jag gick sedan rakt på ett bestånd av guckusko! Min överraskning blev total, där jag stod och stirrade på detta utblommade bestånd av vår ståtligaste orkide.

När jag tittade mig omkring såg jag ett par bestånd till, allt som allt hade här varit 24 blommor och det fanns ca trettio-

talet plantor. Jag förvånades över att ingen hade hittat detta ganska stora bestånd av guckusko tidigare, men när jag tänker efter är det ganska folktomt i skogarna kring midsommartiden. Ingen vettig människa kutar omkring i några kärr i sommarhettan förrän hjortronen är mogna, med undantag av tokiga botanister.

Den tidigare kända lokalen inom Ovanåker hittades redan omkring 1915 av markägaren. De senaste åren har det varit som mest en 7-8 blommande ex, och ca 15-20 plantor totalt. Så årets fynd var betydligt större. Nu är det bara att hoppas, att detta unika område kan skyddas från störningar av skogsbruket. Såsom avverkning in på kärret, dikning eller skyddsdikning samt förödande traktorspår. Idérikenomen att förstöra ett skyddsvärt blomsterkärr är stor och oftast lyckas de. Men det är ju det som är utvecklingen har jag fått veta.

Jag längtar redan till nästa sommar för att få åka dit och titta på guckuskon när den blommar, förstår fortfarande inte hur jag kunde missa denna ståtliga art i fjol. Men jag får skylla på regnvädret, eller också är det så med mig som med många andra, att finns det inga blommor som lyser på flera meter så kan man lätt gå förbi dem.

Stefan Olander.

GRANBRÄKEN funnen i Färila

En dag i slutet av juli bestämde jag mej för att inventera ett område vid en tjärn NV om Färila samhälle. Det såg inte särskilt intressant ut när jag tittade på kartan, men tyckte ändå att det borde undersökas eftersom det låg inom en av mina atlasrutor. Utan några större förväntningar åkte jag iväg till det utsedda målet.

Det glittrande vattnet lockade mig fram till tjärnkanten där jag gjorde mitt första fynd av trindstarr (*C. diandra*). Det fanns ett 10-tal tuvor i tjärnens närhet. För övrigt fanns där bl. a. trådstarr (*C. lasiocarpa*), kärrspira (*Pedicularis palustris*), vattenklöver (*Menyanthes trifoliata*) och sprängört (*Cicuta virosa*)

På väg ner mot tjärnen passerade jag f.d. slåtterängar som jag nu återvände till. Där någonstans kunde man skönja en väg. Brunklöver (*Trifolium spadiceum*) och hirsstarr (*C. panicea*) tycktes trivas just där, på den delvis igenväxta "hästvågen" som ledde fram till en gammal hölada.

När jag var klar med inventeringen av det som jag trodde var intressantast och tänkte lämna området, gjorde jag en extra sväng in i en sumpig och snårig dunge vid tjärnen. Där stod höga björkar och tallar, små björkar, grannar och videbuskar bl. a. odonvide (*S. myrtilloides*). Mellan buskarna trängdes fräken av flera arter (*Equisetum*), högt gräs (*Calamagrostis*) älgört (*Filipendula ulmaria*), kråklöver (*Potentilla palustris*) och en och annan slåtterblomma (*Parnassia palustris*).

Fertilt
blad
(0,4 x)

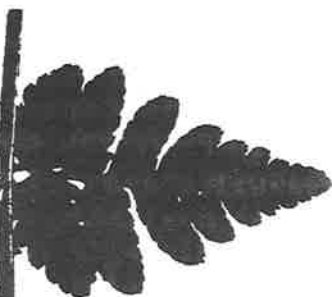
Jag pulsade fram i den ymniga grönskan. Plötsligt, stannade jag upp. En märkvärdig ormbunke stod i min väg. Vad kunde det vara? Jag bröt av ett blad för att titta lite närmare på det. Det liknade ingen som jag kände till tidigare. Jag bestämde mej för att undersöka det närmare vid hemkomsten, stoppade därför ner det i en plastpåse och vandrade vidare. Lite längre bort hittade jag en skogsbräkentuva (*Dryopteris carthusiana*). Ett blad av den kunde vara bra att ha som jämförelse. Det fick göra sällskap med främlingen i påsen. Det skulle bli mitt kvällsnöje att studera, jämföra och undersöka de båda bräkenbladen.

När jag kom hem plockade jag fram bladen och all tillgänglig florallitteratur. Ivrigt började jag att bläddra och läsa, undersöka och granska. Jag började med att titta på sporgömsamlingarna. De satt i en rad på var sida om mittnerven, runda och täckta av ett njurlikt fjäll. Det stämde bra med *Dryopteris*. Jag fortsatte att läsa, granska och läsa, tittade på bilderna och tittade på mina blad.

Nedre primärsegment (småblad) tämligen långt åtskilda, (på fertila blad även högre upp) f.ö. tätt sittande. Den liknade granbräken (*Dryopteris cristata*). Kunde det vara möjligt?

Övre
primärsegment
med sporer
(nat. storl.)

Nedre
primärsegment
(nat. storl.)

Höjd 30-100 cm

Bladskiva kal och glandelfri, fast,
(jag tyckte att den var skinnartad)
lansettlik, Nedåt något avsmalnande.

Sågtänder med kort, spetsig udd,
ofta böjd.

Stjälk lång, $1/3$ av skivans längd.
Tämligen smal och bräcklig, med en-
staka ljusbruna fjäll.

Efter några dagar återvände jag
till fyndstället för att bekanta
mej lite mera med den märkvärdiga
växten. Det var ytterligare några
artkaraktärer som jag måste kon-
trollera.

Yttre blad sterila.

Inre blad fertila, högre och sma-
lare med tvärställda (horisontella)
småblad.

Det stämde !

Senare har jag haft kontakt med
vår expert Roland Moberg i Upp-
sala som konstaterat att det var
en alldeles normal *Dryopteris*
crinata.

Tidigare fynd i Hälsingland,
i modern tid, har gjorts i
Skog, i sydöstra delen av
landskapet.

Sterilt
blad
(0,5 x)

FINNS CAREX PALLENS I GÄSTRIKLAND OCH HÄLSINGLAND ?

Carex pallens beskrevs av Harri Harmaja i Ann. Bot. Fennici 23:147-151, 1986 som en med Carex digitata, vispstarr, nära besläktad art, endemisk i Fennoskandien. Detta taxon nämndes först av R.F.Fristedt 1857 i "Växtgeografisk skildring af södra Ångermanland", tryckt i Uppsala, men då som en varietet av C. digitata.

Harmaja beskriver skillnaderna mellan C. digitata och C. pallens på följande vis.

	C.digitata	C.pallens
<u>Stödbladsslidor</u> (utom deras kanter)	Helt bruna eller med bruna ytor eller strimmor	Alltid gröna
<u>Fruktgömmen</u>		
Längd, mm	3.8-4.2	3.3-3.7
Form		Något bredare omvänt päronformigt. Något mer trubbigt trekantigt.
Näbb	Längre än den är bred, smalt konisk.	Lika lång som bred, brett konisk, kortare än på C. digitata.
Färg	Tämligen snart med rödbrun anstrykning.	Förblir länge grönt (Slutligen något brunaktigt)
Hårighet		Något kortare och tätare än på C. digitata.

Dessutom nämner han skillnader i mikroskopiska karaktärer på fruktgömmets hår och nötens ytskikt. Den viktigaste av de artskiljande karaktärerna anges vara formen på fruktgömmets näbb, se figuren.

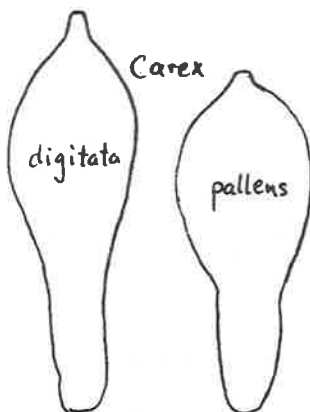
Ytterligare skillnader anges, som dock är mindre konstanta eller svårare att precisera. C. pallens: Basalbladslidor och bladbaser på sterila och fertila skott blekare. Tänder på bladkanter mindre. Stråbladskivor längre. Strån tjockare. Honax ofta bara två, ofta sittande närmare varandra, på kortare skaft. Ax fjäll vanligen blekare.

Carex pallens uppges ofta växa tillsammans med *C. digitata*. I blandade bestånd är det lätt att hänföra varje individ till den ena eller den andra arten. Sällsynt förekommer intermediära individ, som då har tomma fruktgömmen (outvecklad nöt) och dåligt pollen. Dessa tolkas som hybrider.

Liksom *C. digitata* är *C. pallens* en skogsväxt. Den har dock något annorlunda ståndortskrav. Den undviker skuggiga, fuktiga och svala ståndorter och föredrar torra soliga sluttningar och krön på kullar. Den växer gärna på isälvsavlagringar som åsar och deltan. Den växer gärna tillsammans med vitsippa, backskafting (*Brachypodium pinnatum*), piprör, vispstarr, backstarr (*Carex ericetorum*), liljekonvalj, smultron, blåsippa, *Hierochloa australis*, en, vårärt, vårfryle, bergslok, gran, tall, blåbär, lingon, husmossa, väggmossa och kransmossa. Den blommar och sätter frukt något senare än *C. digitata*.

Den hittills kända utbredningen omfattar Jämtland, Ångermanland, södra Finland och Leningrad-trakten. I detta avseende, och kanske också beträffande invandringshistorien, liknar den *Carex pediformis* ssp *rhizoides*, *Pulsatilla patens* och *Viola collina*. Arten borde eftersökas i Gästrikland och Hälsingland. Eftersom den, trots Harmajas beskrivning, torde vara rätt svår att skilja från vispstarr, får vi räkna med att granska många plantor innan vi kan påstå att vi kan identifiera den. Beläggsexemplar måste naturligtvis också insamlas och pressas.

Anders Delin

GÄBS HÖSTMÖTE

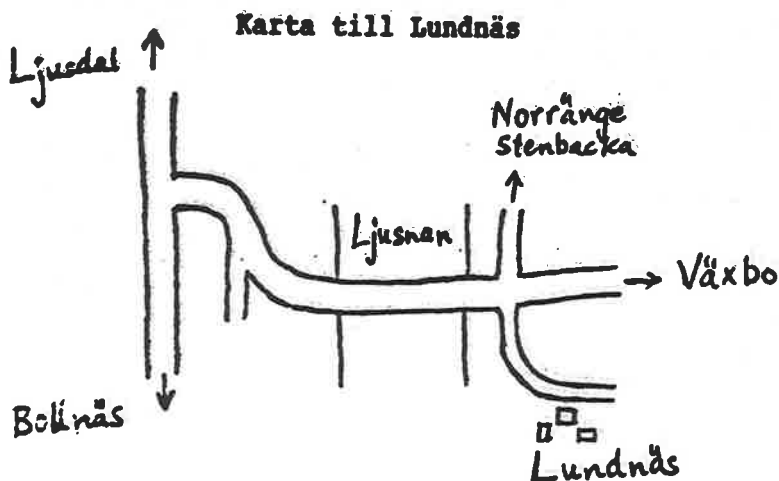
Arbrå lördag den 8/11

Det årliga höstmötet äger som tidigare år rum hos Anders Delin på Lundnäs i Arbrå (se kartskiss nedan). Samling sker kl 10.00 och sedan håller vi på så länge orken räcker. Lunch intas på Arbrå värdshus.

Syftet är som tidigare år att träffas och gå igenom sommarens (och även föregående års) fynd, i form av pressade växter eller foton. Alla som funnit svårbestämda växter, eller ovanliga växter, får hjälp med artbestämning och bedömning hur ovanliga och intressanta fyndena är. Tag också gärna med foton som är lyckade, på växter, vegetationstyper och GÄBS-botanister i aktion (max 40 diabilder/person). Bildvisning anordnas under dagen.

Dupletter av pressade växter och foton kan överlämnas till GÄBS samlingar, som handhas av Anders Delin (pressade växter) och Åke Ågren (foton). Men kom ihåg att märka materialet med artnamn, fyndplats (församling, by etc och kartkoordinater enligt RUBIN), tidpunkt för fyndet och vem som gjort fyndet. Komplettera gärna med beskrivning av platsen och omständigheter kring fyndet.

ALLA intresserade hälsas hjärtligt välkomna!

KALENDARIUM

On 15/10 Blomstervandring på Kreta. Gunnar Nilsson
visar bilder och berättar.
Silvanum, Gävle, kl 19.00 (SNF-arrangemang).

Lö 8/11 HÖSTMÖTE.
Lundnäs, Arbrå. Start kl. 10.00 (se s 55).

On 7/1 1987 ***** **MANUSSTOPP** *****

Ca 9/2 1987 Nästa nummer av VÄXTER I HÄLSINGLAND OCH
GÄSTRIKLAND dunsar ned i brevlådan.